

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Produktionsøkonomi

Kvæg

2013

Produktionsøkonomi Kvæg

Forfattere Forfattere er anført ved hver artikel i pjecen. Hvor ikke andet er angivet, er forfatterne ansat ved Videncentret for Landbrug, Kvæg

Redaktør Jannik Toft Andersen, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Layout Inger Camilla Fabricius, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Grafik Christian E. Christensen, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Fotos Hvor ikke andet er angivet, er fotografen Jens Tønnesen, LandbrugsMedierne
Forsidefoto: Morten Lindgaard Jensen

Tryk Scanprint a/s

Oplag 1.500

Udgiver Videncentret for Landbrug, Kvæg

Agro Food Park 15

8200 Aarhus N

T 8740 5000

F 8740 5010

W vfl.dk

ISSN 1604-1712 (tryk)

ISSN 1904-7851 (web)

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Støttet af
Fødevareministeriet og EU

Den Europæiske Union ved Den Europæiske Fond for Udvikling af Landdistrikter og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri har deltaget i finansieringen af projektet.

Forord

Produktionsøkonomi Kvæg 2013 er den 21. i rækken. Publikationen behandler i fire temaartikler højaktuelle emner inden for biologi, økonomi og ledelse, som har stor betydning for kvægbedriftens bundlinje.

I hæftets anden halvdel præsenteres de økonomiske resultater, som kvægbruget opnåede i 2012 dels med baggrund i de årsrapporter, der er indberettet til Økonomidatabasen, dels fra Kvæg-Nøglen dataregistrering.

Som noget nyt indeholder **Produktionsøkonomi Kvæg** også analyser fra **Business Check Kvæg**, hvor det udelukkende er økonomien i mælkeproduktionen, der stilles skarpt på.

Spredningen i bedrifternes resultater er stor, hvilket understreger vigtigheden af konstant at have fokus på bedriftens produktionsøkonomi.

Redaktionen er afsluttet 26. juli 2013.

God læselyst!

Skejby, august 2013
Jannik Toft Andersen

Indhold

Forord	2
Indhold	3
Vejen til vækst og bedre økonomi	4 Tema
Undgå halløj på kviehotellet	10 Tema
Styr på bedriften – brug de daglige informationer til at lede din bedrift	16 Tema
Kryds dig til et højere dækningsbidrag	22 Tema
Praksisnær rådgivning foregår på staldgangen	30
Totaløkonomi for mælkeproducenter	34
Business Check Kvæg 2012	48
Dækningsbidrag – malkekøer med opdræt	56
Ti års udvikling – bedrifter med malkekvæg	64
Resultatudtryk	66
Temafortegnelse – tidligere udgivelser i serien	68

Vejen til vækst og bedre økonomi

Task Forcens opgave har været at udrede årsagerne til kvægbedrifters trængte situation og fremlægge forslag til en række tiltag, der kan bidrage til at realisere vækstpotelet i dansk kvægbrug og pege på muligheder for truede bedrifter. Resultatet af arbejdet blev offentliggjort i en rapport i maj måned 2013.

Tema

> Martin Hestbech

Den økonomiske krise har ramt kvægbruget hårdt.

Mange kvægbrugere er i økonomiske vanskeligheder og har svært ved at se en positiv fremtid for deres virksomheder.

For at imødekomme de aktuelle udfordringer og arbejde med vækstpotelet blev Kvægbrugets Task Force nedsat.

I februar måned 2013 blev Kvægbrugets Task Force nedsat. Task Forcens opgave har været at udrede årsagerne til kvægbedrifters trængte situation og fremlægge forslag til en række tiltag, der kan bidrage til at realisere vækstpotelet i dansk kvægbrug og pege på muligheder for truede bedrifter. Resultatet af arbejdet blev offentliggjort i en rapport i maj måned 2013.

Ambitiøse vækst mål

I rapporten slås det fast, at dansk kvægbrug yder et væsentligt bidrag til samfundet. Blandt andet i form af en årlig eksport for over 19 mia. kr. og 49.000 arbejdspladser. I den forbindelse har regeringens Vækstteam Fødevarer peget på et øget potentiale for dansk fødevarer eksport på 50 mia.

kr. Forudsætningen herfor er vækst i råvaregrundlaget i Danmark. Dansk kvægbrug kan bidrage til dette og har et potentiale til, inden 2020, at øge eksporten med over fire mia. kroner og sikre 5.500 arbejdspladser – primært i de danske yderområder. Et potentiale, der kan realiseres fuldt bæredygtigt, i forhold til klimaet og miljøet.

Kvægbrugets Task Force har formuleret en vision og en række målsætninger for kvægbruget i Danmark. Visionen og målene sammenfattes i tabellen overfor.

Stort vækstpotelet

Når mælkekvoterne fjernes i 2015, bliver der mulighed for fuld udnyttelse af det store potentiale, der ligger for udvikling

Tabel 1. Vision og målsætninger for Kvægbrugets Task Force.

Emne	Vision / målsætning
Vision	Visionen for Kvægbrugets Task Force er at skabe konkurrenceevne og bæredygtig vækst i mælke- og slagtekalveproduktionen i Danmark
Mælk	Der produceres mindst 1 mia. kg mere mælk i Danmark i 2020
Slagtekalve	Der opfedes og slagtes mindst 65.000 flere kalve i Danmark 2020
Indtjening	Den øgede mælke- og slagtekalveproduktion sker på bedrifter, der genererer positivt økonomisk resultat efter ejer aflønning. Samtidig genererer væksten øget indtjening for virksomheder og samfundet
Eksport	Den øgede produktion af mælk og kalvekød styrker den danske handelsbalance med mindst 4,5 mia. kr.
Beskæftigelse	Den øgede mælke- og slagtekalveproduktion sikrer mindst 5.500 arbejdspladser – primært i yderområderne
Bæredygtighed	Dansk mælk er blandt det mest miljø- og klimavenlige i verden. Udviklingen med at begrænse miljø- og klimabelastning fra kvægbruget skal fortsætte. Det vil sige, at en øget mælke- og kødproduktion på sigt ikke vil betyde en øget klima- og miljøbelastning
Økologi	Danmark er i 2020 førende i verden i økologisk kvægproduktion og har fordoblet eksporten af økologiske mejeriprodukter i forhold til i 2013

af mælkeproduktionen i Danmark. Mælkeproduktionen vil således kunne vokse med 20 pct. frem til 2020. Det vil betyde en dansk mejerieksport på mere end 20 mia. kr. i 2020 – en stigning på over 25 pct. i forhold til i dag.

Tilsvarende kan antallet af slagtekalve, der opfedes og slagtes i Danmark, øges med mindst 27 pct. Det tal svarer til de spædkalve, der i dag eksporteres levende til opfedning og slagtning i udlandet samt et øget antal kalve som følge af et voksende koantal. Hermed vil produktionsværdien blive øget med 325 mio. kr.

Det er beregnet, at en realisering af disse målsætninger om øget mælke- og slagtekalveproduktion vil sikre mindst 5.500 arbejdspladser – mange heraf i udkantsområder.

Hele produktionsvæksten fra mælkeproducenterne vil kunne afsættes på et verdensmarked, hvor efterspørgslen i de kommende år vil vokse. Derfor er afsætningssituationen på sigt god, og der ventes stigende priser.

Fortsat fokus på miljøeffektivitet og den sideløbende udvikling på biogasområdet, samt en målrettet miljøregulering i tråd med anbefalingerne fra Natur- og Landbrugskommissionen, vil kunne sikre en ansvarlig udvikling i forhold til udledning af

Medlemmer af Kvægbrugets Task Force

Søren Gade
Adm. dir.,
Landbrug & Fødevarer

Peder Tuborgh
CEO, Arla Foods

Kjeld Johannesen
Adm. dir., Danish Crown

Karsten Knudsen
Koncerndir., Nykredit

Søren Porsbjerg
Landbrugschef, Nordea

Henrik Zobbe
Dir., Institut for Fødevarer-
og Ressourceøkonomi

Jan Mousing
Adm. dir.,
Videncentret for Landbrug

Dansk kvægbrug står stærkt på en række områder og har leveret positive resultater både i form af økonomisk aktivitet i landområderne og eksportindtægter. Men også i form af høj produktivitet, god dyrevelfærd og lav miljø- og klimapåvirkning. Foto: Arla Foods.

Tema

kvælstof og CO₂ så natur, miljø og klima ikke belastes af en øget produktion.

Kvægbrugets styrkepositioner

Dansk kvægbrug står stærkt på en række områder og har leveret positive resultater både i form af økonomisk aktivitet i landområderne og eksportindtægter. Men også i form af høj produktivitet, god dyrevelfærd og lav miljø- og klimapåvirkning.

Siden midten af 1980'erne har landbruget arbejdet ihærdigt

for at reducere belastningen af miljø og natur. Kvælstofoverskuddet er således faldet med 54 pct. og fosforoverskuddet med 105 pct. siden 1985. Der fjernes altså i dag mere fosfor ved høst, end der tilføres med gødning.

Også tabet af ammoniak til den omgivende natur er faldet voldsomt. Siden 1985 er ammoniaktabet fra kvæg faldet med 47 pct. Det skyldes til dels, at malkekobestanden er faldet.

Men årsagen er også en målrettet indsats på en lang række områder, der har medført en lavere miljøpåvirkning pr. produceret enhed fra husdyrgødningen og reduceret den samlede miljøpåvirkning.

Dansk mælkeproduktion er blandt de mest effektive i verden, når det gælder lav klimapåvirkning. En international

undersøgelse har ligeledes konstateret, at dansk mælkeproduktion er blandt de aller mest klimavenlige i verden. Det betyder, at en øget produktion af mælk, som resultat af en øget efterspørgsel, vil kunne produceres mest klimavenligt i Danmark.

I forhold til dyrevelfærd og fødevareresikkerhed er der sket løbende forbedringer på en række områder. Fx er kodørligheden faldet til ca. 5 pct., og det gennemsnitlige tankcelletal er ligeledes faldet voldsomt siden 90'erne.

De økonomiske udfordringer

Til trods for det store vækstpotentiale står dele af kvægbruget aktuelt i en dyb økonomisk krise med en utilfredsstillende indtjening, en forringet international konkurrenceevne og en stor gæld. I lighed med mange andre sektorer gik strukturud-

viklingen i en årrække meget hurtig, og der skete en gældsfinansieret ekspansion med udvidelser af produktionen samtidig med sikring af harmonikrav, dyrevelfærd og miljø. Men indtjeningen fulgte ikke med.

Den økonomiske krise har forværret situationen, hvilket sammen med store prisfald på jord og tab ved anvendelse af finansielle instrumenter har medført en fastlåst finansiell situation på mange bedrifter.

Uden en ekstraordinær indsats for at styrke indtjening og udviklingsmuligheder i erhvervet er der en reel risiko for, at produktionen vil falde, og at Danmark dermed går glip af den vækst og beskæftigelse, som

kvægbruget har potentiale til at levere.

Anbefalinger til styrkelse af indtjeningen

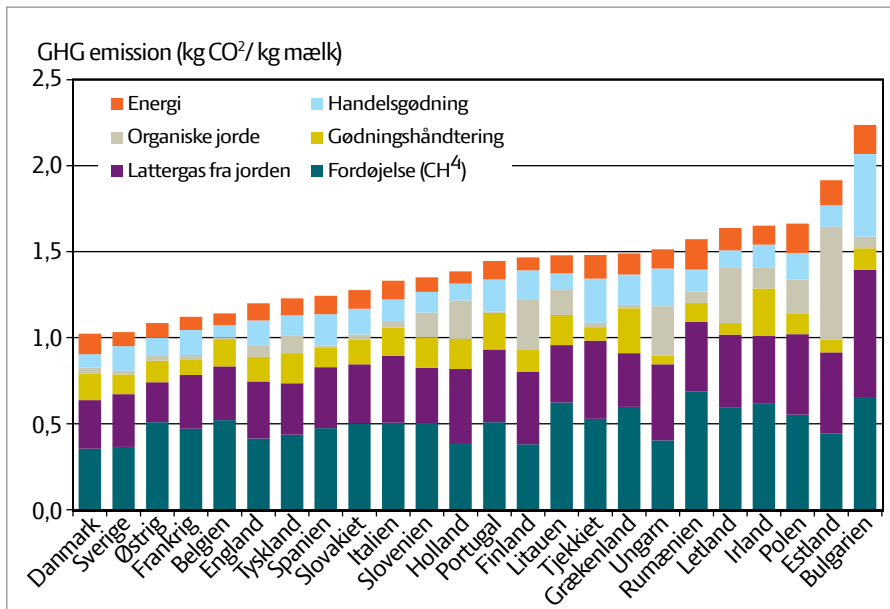
På kort sigt er der potentiale til at øge indtjeningen på op mod 50 pct. af malkekvægsbedrifterne gennem øget effektivitet og produktivitet. Potentialet for øget indtjening på disse bedrifter vurderes til ca. 1.500 kr. pr. ko, svarende til over 200.000 kr. pr. bedrift. Dette potentiale vil blandt andet søges udnyttet gennem en styrket rådgivningsindsats.

For heltidsslagtekalveproducenterne vurderes det desuden, at indtjeningen kan øges med over 60.000 kr. pr. bedrift gennem øget brug af krydsningskalve.

Ekstraordinær indsats er krævet

Uden en ekstraordinær indsats for at styrke indtjening og udviklingsmuligheder i erhvervet er der en reel risiko for, at produktionen vil falde, og at Danmark dermed går glip af den vækst og beskæftigelse, som kvægbruget har potentiale til at levere.

På mellemlang og lang sigt kræves en øget forsknings- og innovationsindsats, for at sikre kvægbrugets fremadrettede konkurrenceevne, vækst og bæredygtighed.

Figur 1. Dansk mælk er blandt det mest klimavenlige i verden. Kilde: J.P. Leschen et al. / Animal Feed Science and Technology (2011).

Dansk kvægbrugs konkurrenceevne forringes af danske særregler og overimplementering af EU-direktiver. Der er endvidere risiko for en landbrugsreform, der yderligere vil forringe kvægbrugets konkurrenceevne. Billedet: Landbrugsminister Mette Cjerskov og EU Landbrugskommissær Dacia Ciolo. Arkivfoto, ministeriet.

Tema

Erhvervet og samfundet anvender allerede i dag store ressourcer på forskning og udvikling relateret til kvægbrug. Der investeres årligt for omkring 375 mio. kr. i forskning og udvikling.

I den sammenhæng anbefaler Kvægbrugets Task Force følgende:

- For at øge råvaregrundlaget til mejerierne foreslås det, at der indføres en mælkeafregning, der tilskynder til øget produktion. Der er allerede etableret øget afregning i forbindelse med

udvidelse af oksekødsproduktionen.

- At erhvervet i samarbejde med relevante interessenter iværksætter et omfattende mentorordningsprogram for kvægbrugere, der med stærke incitamenter til deltagelse sikrer, at hele kvægbrugets produktivitet og indtjening øges til et væsentligt højere niveau. Dette kobles med en intensiv rådgivningskampagne for kvægbrug med lav indtjening. Desuden bør der etableres et særligt elitenetværk for de mest kompetente kvægbrugere.

Vanskelig finansieringssituation

Skal råvaregrundlaget sikres og på sigt udvides, kræves bedre mulighed for finansiering af fremtidens kvægbrug både i forbindelse med udvidelse af

produktionen og i forbindelse med generations- og ejerskifte.

Derfor anbefales følgende:

- Mulighed for ny kapital i landbruget ved at åbne op for nye ejerformer og alternative forretningsmodeller gennem en liberalisering af landbrugsloven.
- At støtte via landdistriktsmidler udvides til at omfatte dyrevelfærd. Via støtte herfra kan finansieringsomkostningerne i forbindelse med staldanlæg, der skal leve op til høje danske krav om dyrevelfærd, nedbringes.
- At lette adgang til finansiering gennem:
 - Måltrettet indsats for gældsbelastede, men veldrevne kvægbrug, gennem styrkelse af

Vækstfondens ordninger evt. i kombination med Landbrugets Finansieringsbank (LFB).

- Målrettet indsats for ejerskifte gennem en pakke indeholdende finansiering af driftskreditter og nødvendige investeringer, lempeligere vilkår ved succession og en ny Y/J-lignende ordning. Samtidig skal der være bedre mulighed for selskabsdannelse i forbindelse med glidende generationsskifte.

Politiske barrierer

Dansk kvægbrugs konkurrenceevne forringes af danske særregler og overimplementering af EU-direktiver. Der er endvidere risiko for en landbrugsreform, der yderligere vil forringe kvægbrugs konkurrenceevne.

Yderligere økonomiske byrder vil umuliggøre realiseringen af vækstpotentialet, som Kvægbrugs Task Force har identificeret.

I stedet foreslås lettelser, målrettet regulering og en velovervejet implementering af den kommende landbrugsreform:

- Mere intelligent og målrettet lovgivning omkring dyrevelfærd og dyresundhed:
- Der er behov for en revidering af målene i 'Lov om Hold af Malkekvæg', så loven følger den internationale regeludvikling i retning af at fokusere

på faktisk dyrevelfærd og sundhed i stedet for detaljerede krav til staldindretning. I den mellemliggende periode, indtil helt nye regler kan træde i kraft, bør de omkostningstunge overgangsordninger for eksisterende bygninger taget i brug før juli 2010 og 2012 forlænges.

- At der gøres en indsats for at reducere dyrlægeomkostningerne efter hollandsk forbillede, hvor der har vist sig en forskel på 100.000 kr. mellem en dansk og en hollandsk case.
- Hurtig implementering af en målrettet og differentieret miljøregulering på baggrund af Natur- og Landbrugskommissionens anbefalinger. Dog med fokus på at vurdere mulighederne og de økonomiske konsekvenser for de berørte landmænd, således at omlægningen muliggør vækst for hovedparten af landmændene og ingen stilles ringere.
- At der i forbindelse med landbrugsreformen (CAP2013) laves en vurdering af de samfundsøkonomiske konsekvenser af øget modulation og intern udjævning, før der tages initiativ hertil. Desuden bør der sikres udligning

Finansiering i fremtiden

Skal råvaregrundlaget sikres og på sigt udvides, kræves bedre mulighed for finansiering af fremtidens kvægbrug både i forbindelse med udvidelse af produktionen og i forbindelse med generations- og ejerskifte.

af de internationale konkurrencevilkår via en koblet støtte til handyr, slagtekvier og stude. Dette vil reducere spædkalveeksporten, styrke naturplejen og sikre beskæftigelsen i slagtekalveproduktionen.

Handling fra alle parter

Det er væsentligt for opfyldelsen af vækstmålsætningerne fra Kvægbrugs Task Force, at alle led i værdikæden, politikere og finansieringssiden yder en fælles indsats. Kun med en indsats fra alle interessenter kan kvægbrugs indtjening og konkurrenceevne styrkes, og der vil være lys for enden af tunnelen.

Dansk kvægbrug vil være i stand til at skabe bæredygtig vækst og beskæftigelse, og dermed bidrage afgørende til at realisere de vækst mål for hele fødevarerhvervet, som Regeringens Vækstteam for Fødevarer har sat.

Undgå halloj på kviehotellet

En godt gennemarbejdet aftale eller kontrakt er det bedste udgangspunkt for, at kvieejere, kviepassere og kvierne får en positiv oplevelse ud af det. Foto: Anne M. Holm.

Tema

> Peter Stamp Enemark
> Jacob Krog

Når kvierne sendes på kviehotel frigøres arbejdstid i besætningen, som kan bruges til at hæve produktionsresultaterne. Men sørg for en god kontrakt med hotellet og hav styr på pligter og rettigheder, så du undgår ubehagelige overraskelser.

Økonomisk og arbejdsmæssigt kan det være en fordel at sende sine kvier i pension. Men det kræver, at man får gennemgået egne resultater og holder dem op imod ambitiøse, men realistiske produktionsresultater, der kan opnås på et kviehotel.

For at undgå ubehagelige overraskelser er det desuden vigtigt at have et godt kendskab til rettigheder og pligter i forbindelse med en aftale om pasning af kvierne. Derfor er en godt gennemarbejdet aftale eller kontrakt det bedste udgangspunkt for, at kvieejere, kviepassere og kvierne får en positiv oplevelse ud af det.

Mangel på tid er der nok af
Omkostningsjagt og effektivisering af bedriften står højt på

dagsordenen i malkekvægsbedrifter. Selve mælkeproduktionen, det vil sige køernes fodring og pasning, er der selvsagt stor fokus på. Spørgsmålet er dog, om denne fokus også bør forplante sig til kalve- og kviestalden, idet disse dyr udgør den fremtidige besætning af malkekøer.

Gode produktionsresultater i kalve- og kviestalden har dog den ulempe, at de økonomiske resultater først viser sig meget senere i form af unge og robuste kælvekvier, der giver masser af mælk efter kælvingen.

I en del af de danske malkekvægsbedrifter er der et misforhold mellem den arbejdstid, der står til rådighed og de arbejdsopgaver, der forefindes på

bedriften. Det betyder, at der slækkes på nogle af opgaverne og her må kalve og ungdyr tit holde for.

Klimamæssigt og økonomisk er det en fordel, når mælken bliver produceret af så få kg levende vægt som muligt, set samlet på besætningsniveau (opdræt og køer). Det betyder i al sin enkelhed, at kælvekvierner skal være unge og tunge, og kørerne skal være robuste og holdbare.

Første skridt til at opnå dette er, at få kalvepasningen og kviepasningen optimeret – enten hos sig selv eller ved at sende dyrene i pension.

At sende kvierne i pension frigiver tid til at passe den øvrige besætning bedre, og den positive konsekvens er bedre produktionsresultater og større arbejdsglæde.

I følgende artikel gives en oversigt over de juridiske og økonomiske forhold, man skal være opmærksom på, før man sender kvierne i pension.

Få aftalen snakket og gået igennem

Forudsætningen for at det lykkes at få en god aftale om kviepasningen på plads er først og fremmest, at man har tillid til hinanden. Det vil sige, at den, der leverer kviekalven, skal have tillid til, at kviepasseren har evne og lyst til at opdrætte kvierne. Og den, der passer kvierne, skal have tillid til, at eje-

ren af kvierne kan og vil betale, – og at han vil levere kviekalve, der kan 'bygges videre på'.

Men selvom tilliden og kemien mellem kvieejere og kviepassere er på plads, er det en meget god idé at få tingene snakket godt igennem og nedfældet på skrift i en pasningsaftale eller kontrakt.

Det er især hændelser, man ikke lige tænker på, der kan give problemer, når man ikke har snakket det igennem og ikke har fået nedfældet løsninger i aftalen. Eksempler på sådanne hændelser er sygdom blandt de involverede personer, ulykker eller store prisvariationer på foder.

På www.landbrugsinfo.dk kommer der i løbet af efteråret 2013 en ny, gennemarbejdet standardkontrakt, som også kan tjene som tjekliste for, hvilke kvalitetskrav, der bør være opfyldt fra begge parter.

Set i forhold til det samlede beløb, der står på spil, er det en god forsikring at få juraen, det vil sige pligter og rettigheder, gået igennem, så begge parter er klar over, hvilke 'spilleregler' der gælder, hvis uheldet er ude, eller man ikke kan blive enige om at fortsætte samarbejdet. I den sammenhæng er det vigtigt at få beskrevet, hvad der forstås ved en misligholdelse af aftalen, samt hvordan og hvornår en kontrakt kan opsiges eller ophæves.

Standardkontrakt

På www.landbrugsinfo.dk kommer der i løbet af efteråret 2013 en ny, gennemarbejdet standardkontrakt, som også kan tjene som tjekliste for, hvilke kvalitetskrav, der bør være opfyldt fra begge parter.

Selv om det er forbundet med en ekstra udgift, så er det en meget god idé at få en jurist til at kigge kontrakten igennem.

Omdrejningspunkt i en aftale er prisen, som typisk betales pr. kvie pr. dag. Der bør beskrives situationer, som har stor indflydelse på prisen, og hvordan prisen så reguleres. Det kunne være prisen på foderet, når det er kviepasseren, der betaler foderet. Andre situationer kunne være sygdomsudbrud i kviebesætningen, så de indgåede kvalitetskrav ikke kan nås i en periode.

I starten af aftalen vil det være en god idé, at parterne mødes fx én gang om måneden for at få snakket tingene igennem i forhold til de kvalitetskrav, man er blevet enige om.

Ved at mødes relativt ofte i starten får begge et indtryk af, om de forventninger, hver især har,

For at kælvkvierne kan tilpasse sig det miljø, de skal gå i som køer, anbefales det, at kvierne leveres tilbage ca. to - tre måneder før forventet kælvning. Det fremmer en god råmælkskvalitet, og kælvkvierne undgår stressede situationer i forbindelse med foder- og miljøskift.
Foto: Anne M. Holm.

Tema

bliver indfriet eller ej. Dermed kan eventuelle uoverensstemmelser tages i opløbet.

Aflevér gode kalve

Når fundamentet er godt, så vil det, alt andet lige, være nemmere at få nogle robuste kælvkvier tilbage igen. Derfor er der nogle kvalitetskrav, som kvieejeren skal opfylde, for at kviepasseren har et godt materiale at arbejde videre med.

Det anbefales, at kalven er fravænnet mælken, og at der anvendes en såkaldt 'accelere-

ret' mælkefodringsstrategi. Det betyder, at målet er at fordoble kalvens fødselsvægt ved fem-seksugers alderen. Det opnås ved at tildele op til 12 kg mælk pr. dag.

Disse hurtigtvoksende småkalve vil give mere mælk i deres 1. laktation sammenlignet med traditionelt fodrede kviekalve, som tildeles 6-7 kg mælk pr. dag og som vokser 3-500 g pr. dag før fravæning. Det viser et amerikansk forsøg.

Ydelsesstigningen er beregnet til godt 100 kg mælk i 1. laktation for hver stigning på 100 g pr. dag i kalvens tilvækst før fravæning.

Det interessante er også, at omkring halvdelen af denne effekt bibeholdes i 2. laktation. Meget tyder på, at det især er det høje mælkefodringsniveau i de aller-

første uger, der giver effekten. Men hvor meget af effekten, der skyldes mælken, og hvor meget der skyldes selve tilvækstens niveau, er ikke afklaret.

For at kviepasseren har et godt kendskab til de leverede kalve, er det også vigtigt, at en eventuel sygdomshistorie 'leveres' sammen med kalven. For at få et retvisende billede af kalvens første leveuger, er det vigtigt at registrere eventuelle sygdomme eller infektioner og behandlinger.

Returnér gode kælvkvier

For at kvieejerne får mest muligt ud af at have kvierne i pension, anbefales det, at der opstilles nogle specifikke og målbare kvalitetskrav. Eksempler på kvalitetskrav ses i boksen.

I forhold til kvalitetskravene er det hensigtsmæssigt at angive

Eksempler på kvalitetskrav

- **Kælvningsalder** (fx 24-26 mdr., stor race og 23-25 mdr., Jersey)
- **Vægt ved levering** (fx 575-625 kg stor race og 375-425 kg Jersey)
- **Dokumentation** for sygdomsbehandlinger.
- **Maks. antal kvier, der bliver syge eller dør** (fx maks. 0,4 behandlinger pr. årskvie og maks. 2,5 pct. døde kvier)
- **Klovbeskæring**/kloveftersyn.

et interval, idet der altid vil være en biologisk variation, der skal tages hensyn til.

For at kælvkvierne kan tilpasse sig det miljø, de skal gå i som køer, anbefales det, at kvierne leveres tilbage ca. to - tre måneder før forventet kælvning. Det fremmer en god råmælkskvalitet, og kælvkvierne undgår

stressede situationer i forbindelse med foder- og miljøskift.

Økonomi i god pasning og god reproduktion

At sende kvierne i pension kan i al sin enkelthed skæres ned til, at det handler om at få unge, store og sunde kælvkvier, der er godt forberedt til livet som

malkeko. Spøgsålet er dog også her, om der er økonomi i at gøre det.

Følgende SimHerd-beregninger for en 'standardgård' og en gård med dårlige reproduktionstal viser tydeligt, at der er økonomi i at sende kvierne i pension. Forudsætningerne er:

Forudsætninger for økonomi i at sende kvierne i pension

200-kørs besætning.

Forbedret reproduktionseffektivitet i standardbesætning på 0,2 og i besætningen med dårlig reproduktion på 0,25 (Reproduktionseffektivitet = Insemineringspct. x Drægtigheds pct.).

Gennemsnitlig kælvningsalder falder med en måned.

1. kalvskøer yder 1 kg EKM mere pr. dag.

Reproduktionsresultater hos køerne bliver bedre, idet der kan bruges mere tid på at observere køerne for brunst. I standardbesætningen forbedres insemineringsprocenten fra 39 til 46, og i besætningen med de dårlige reproduktionstal forbedres den fra 28 til 35 pct.

Kalvedødelighed (1-180 dage) sænkes fra 6,9 til 3,4 pct. og kodødelighed sænkes fra 5,2 til 4,5 pct. hos standardbesætningen. I besætningen med de dårlige reproduktionstal sænkes kalvedødelighed fra 6,6 til 3,3 pct., og kodødelighed fra 5,0 til 4,6 pct. Dødeligheden kan sænkes, fordi der er mere tid til pasning og opsyn, og dermed kan eventuelle sygdomsproblemer tages i opløbet.

Der er tale om en markant og dermed ambitiøs forbedring af reproduktionseffektiviteten, når kvierne sendes i pension – men det er jo netop derfor, at kvierne skal sendes i pension. Foto: Anne M. Holm.

Tema

Der er tale om en markant og dermed ambitiøs forbedring af reproduktionseffektiviteten, når kvierne sendes i pension, men det er jo netop derfor, at kvierne skal sendes i pension. Derimod er de øvrige produktionsforbedringer relativt nemme at opnå.

Reduktion af ko- og kalvedødeligheden samt forbedring af

reproduktionen for køerne er afledte effekter, fordi der frigives mere tid til at hæve pasningsniveauet for køer og kalve, når man sender kvierne på pension.

Forbedringerne i økonomien er målt på dækningsbidragsniveau, og indregner ikke omkostningen til pasningen af kvierne på hotellet (og fragt).

Tabel 1. Forbedret indtjening (på DB-niveau) pr. kvie pr. dag.

	Standardbesætning	Dårlige reproduktionsresultater
Forbedret reproduktionseffektivitet	2,60 kr.	3,25 kr.
Lavere kælvningsalder (1 mdr.)	0,61 kr.	0,47 kr.
Mere mælk hos 1. kalvskøer	0,92 kr.	0,92 kr.
Bedre reproduktionsresultater hos køer	0,39 kr.	0,68 kr.
Lavere dødelighed	0,51 kr.	0,63 kr.
I alt	5,03 kr.	5,95 kr.

Omkostninger til foder, dyrlæge og inseminering er allerede inkluderet i tabellens beregninger.

Det vil sige, at 5,03 kr. hhv. 5,95 kr. skal kunne dække udgifterne til arbejde, husleje og udfordringsteknik hos den, der passer kvierne, når omkostninger til foder, dyrlæge og inseminering dækkes af kvieejeren. Dækkes disse udgifter af kviepasseren, skal de lægges oven i den nævnte pris.

I pasningsaftalen eller kontrakten fastlægges prisen typisk som en pris pr. kvie pr. dag.

Resultatet kunne også vendes følgende vej: Opgørelsen af den forbedrede indtjening pr. kvie pr. dag tager udgangspunkt i en udlicitering af 140 årskvier, fra bedriften.

Den samlede værdi af at forbedre pasningen af kvierne, svarer, med de anvendte forudsætninger, til 255.000 kr. pr. år ved standardbesætningen, og 304.000 kr. ved besætningen, der havde dårlig reproduktion i udgangspunktet. I udgangspunktet var bedrifternes reproduktion ikke tilstrækkelig til at holde besætningen oppe på 200 køer. Forbedringerne skyldes til dels øget indtjening pr. årsko, og en forsyning af ungdyr der muliggør salg af kælvekvier.

Hvis man har de fysiske rammer og kan ansætte en person til 'kvieafdelingen', kan en forbedret pasning med de nævnte forbedrede produktionsresultater frembringe de ovennævnte beløb, som skal dække udgifter til lønnen, 'husleje' og udfordringsteknikken.

Alternativt: Forbedret pasning i kvieafdelingen

Hvis man har de fysiske rammer og kan ansætte en person til 'kvieafdelingen', kan en forbedret pasning med de nævnte forbedrede produktionsresultater frembringe de ovennævnte beløb, som skal dække udgifter til lønnen, husleje og udfordringsteknikken.

Få overblik og træf en beslutning

For at undgå halløj på kviehotellet er følgende punkter vigtige, før man sender kvierne af sted:

Før du sender kvierne i pension

Start med at få overblik over resultater i kalve- og ungdyrproduktionen, fx dødelighed blandt kalve og ungdyr, på-begyndt alder vedr. inseminering, inseminerings- og drægtighedsprocenter, kælvningsalder.

Benchmarking: Hold resultater op imod, hvad de bedste kan præstere

Foretag en økonomisk analyse af, hvor meget produktionsresultaterne skal forbedre sig, for at det kan betale sig at sende kvierne i pension. Disse resultater danner grundlag for de kvalitetsmål, der skal stå i kontrakten.

Afklar med kreditorer, om det ændrede likviditetstræk på kassekreditten giver anledning til genforhandling af kassekreditaftalen.

Få overblik over, om der er kviehoteller i nærheden, eller inspirér og motivér en landmand, som du kender, til at starte et kviehotel.

Få udarbejdet og gennemgået en aftale eller kontrakt, som alle parter forstår og er enige i.

Hold løbende informationsmøder, især i starten, for at afklare tvivlsspørgsmål.

Følg løbende op på de opnåede produktionsresultater hos kviepasseren og i koflokken.

Overvej, som alternativ, at beholde kvierne og satse på et bedre pasningsniveau, hvis de fysiske rammer er i orden til det.

Styr på bedriften

– Brug de daglige informationer til at lede din bedrift

På alle bedrifter findes der informationskilder, som dækker det daglige operationelle og det taktiske niveau. Foto: Lone Sylvest Søgaard.

Tema

- > Ulrik Toftegaard Jensen
- > Lars Arne Hjort Nielsen
- > Ole Kristensen

Grundig planlægning og tæt opfølgning på produktionen samt evnen til at reagere hurtigt og præcist på afvigelser, er essentielt for at få succes i dansk mælkeproduktion anno 2013. Brug af ledelsesværktøjer kan give de nødvendige informationer til at styrke ledelsen på bedriften og dermed skabe fundamentet for de bedste resultater.

En af de vigtigste opgaver som leder, er dels løbende at have styr på virksomhedens produktion samt at involvere sine medarbejdere og rådgivere i, hvordan produktionen går. Det er med til at sikre, at alle tager ansvar for hver deres område og på den måde bidrager til det bedste resultat.

Det er en øjenåbner at se og høre, hvad de ansatte hver især kan byde ind med, når de kender både målsætningen og de opnåede resultater.

På alle bedrifter findes der informationskilder, som dækker det daglige operationelle og det taktiske niveau. Det operationelle niveau er informationer på dag- eller ugeniveau (fx kg mælk), mens det taktiske er på kvartalsniveau (fx valg af rå-

varer til næste periode på baggrund af udbytte fra seneste grovfoderhøst).

Udfordringen er at få informationen frem til de rette personer på det rette tidspunkt og i den rigtige form. Herefter præsenteres kort tre forskellige ledelsesredskaber til at sikre dette.

Mulige ledelsesredskaber

Ledelsesredskabernes anvendelse kan skitses efter, hvor ofte de er relevante, og hvem der skal anvende dem.

Budgettet er det ledelsesredskab, der dækker den længste periode på typisk et år af gangen.

Kortperiodisk opgørelse

(KPO) er ledelsesredskabet til kvartalsvis opfølgning på den budgetterede produktion.

Tavlemøde er redskabet til egentlig planlægning af arbejdsopgaverne, opfølgning på mål og udpegning af nye indsatser sammen med medarbejderne på bedriften. Budgetopfølgning, KPO og i særdeleshed KMP kan med fordel understøtte beslutninger omkring udpegning og opfølgning på

mål og indsatsområder på tavlemøderne.

Kritiske Målepunkter (KMP) er redskabet til dagligt/ugentligt at følge produktionen. Dermed kan ledelsen reagere hurtigt på afvigelser fra de mål, man har for bedriften og produktionen.

Informationsflow i bedriften

Udfordringen er at få informationen frem til de rette personer på det rette tidspunkt og i den rigtige form.

Figur 1. Den tidsmæssige anvendelse af ledelsesredskaberne budget, Kortperiodisk opfølgning (KPO), Tavlemøde og Kritiske Målepunkter (KMP).

Emne	Status	Nøgletal (enhed)	Opnået	Alarmgrænse	Opfølgningsperiode
Mælk	●	Mælk leveret (Kg/dag)	8.101	Min 8.779	Seneste afhentning
	●	Mælkekvalitet (Antal ammenærkninger)	0		Seneste målinger
Reproduktion	●	Insemineringer på køer (Antal)	8	Min 10	Seneste 7 dage
	●	Insemineringer på kvier (Antal)	6	Min 5	Seneste 7 dage
	●	Ikke drægtighedsundersøgte køer (Antal)	0	Maks 0	Seneste døgn
	●	Ikke drægtighedsundersøgte kvier (Antal)	0	Maks 0	Seneste døgn
Sundhed	●	Sygdomstilfælde, køer (Antal)	5	Maks 4	Seneste 7 dage
	●	Nyinfektion, laktation (%)	4	Maks 15	Seneste Y. kontrol
	●	Nyinfektion, goldperiode (%)	0	Maks 35	Seneste Y. kontrol
	●	Døde dyr (Antal)	0	Maks 0	Seneste 7 dage
Fodring	●	Energludnyttelse (%)	92	Min 93	Seneste F. kontrol
	●	Mælk minus foder (Kg/Kg EKM)	1,64	Min 1,50	Seneste F. kontrol

Kritiske Målepunkter (KMP)

Giver et hurtigt overblik over de væsentligste områder på bedriften – uden ekstra registreringsarbejde.

Mælk: Følger op på den senest leverede mælk i mængde og kvalitet.
Reproduktion: Viser, om antallet af insemineringer er højt nok de seneste dage, og om alle dyr er drægtighedsundersøgt.

Sundhed: giver overblik over behandlede sygdomstilfælde, yversundhed og døde dyr.
Fodring: viser seneste foderkontrol hos malkekøer.

Tavlemøde er redskabet til ugentlig planlægning af arbejdsopgaverne, opfølgning på mål og udpegning af nye indsatser sammen med medarbejderne på bedriften. Arkivfoto: Ulrik Toftegaard Jensen.

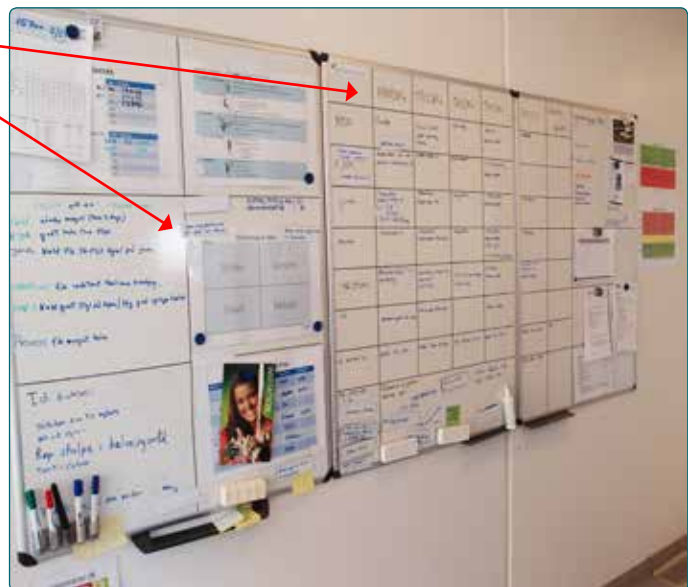
Tema

Tavlemøde

Tavlemøde foregår med en **Week-planner** og en **Forbedringstavle** som centrum. Weekplanneren bruges til at fordele ugens opgaver samt sikre, hvem der har ansvaret for hvilke opgaver.

Forbedringstavlen bruges til at gennemgå 'Hvad gik godt sidste uge', arbejde med bedriftens mål og forbedringsforslag.

Møderne foregår stående og varer 15-20 minutter hver uge. Tavlemøde er lederens metode til at opnå effektiv kommunikation, synlige mål og resultater, synlig ledelse, medarbejderinddragelse og fokus på positiv dialog og forbedringskultur. Tavlemøde er ét blandt mange i Lean værktøjskassen.

Dækningsbidrag, pr. årsko

	Enhed	Opnået	Budget	Ref. Periode	Gns alle	Gns 10% bedste
Bruttoudbytte		28.925	0	0	27.454	31.545
Sum mælk	Kr	25.211	0	0	23.896	27.400
Tilvækst omsætning	Kr	2.625	0	0	2.814	3.476
Besætningsforskydning køer	Kr	442	0	0	663	504
Besætningsforskydning kvier	Kr	647	0	0	82	165
Mælk hjemmeforbrug	Kr	0	0	0	-1	0
Stykomkostninger		-17.456	0	0	-16.416	-17.133
Dyrlæge	Kr	-497	0	0	-705	-680
Diverse omkostninger	Kr	-1.366	0	0	-1.677	-1.712
Indkøbt foder	Kr	-8.879	0	0	-6.894	-7.618
Hjemmeavlet foder	Kr	-6.047	0	0	-6.847	-6.823
Lagerjustering	Kr	0	0	0	0	0
Dækningsbidrag	Kr	11.470	0	0	11.038	14.412
Dækningsbidrag korrigeret	Kr	12.136	0	0	11.330	14.713

Tavlemøder og brug af KMP

Tavlemøder er en metode til at opnå en fælles og effektiv kommunikation på bedriften. Det skyldes, at både opgavefordeling, bedriftens mål og resultater bliver synlige for alle. Informationen fra især KMP er oplagt at inddrage på de ugentlige tavlemøder, fordi KMP giver rigtig god mulighed for løbende at følge op på aftalte mål på tavlerne og justere til.

Informationen fra KMP bør være let tilgængelig for medarbejderne og placeret et sted, hvor det sikres at den sættes i spil – fx ved tavlemøder eller på det ugentlige møde med medarbejderne. Lederen bør derfor lave et print af de aktuelle resultater og mål, der arbejdes med og hænge det op på tavlen ved hvert tavlemøde.

Det optimale vil være at have en ekstern skærm ved siden af tavlerne, så nøgletallene kan

inddrages og diskuteres på de ugentlige tavlemøder. På den måde skaber man et større fællesskab omkring bedriftens nøgletal og dermed udvikling.

Det er godt, at meget information findes på pc'en i staldkontoret, og dermed er let tilgængelig. Det er samtidig vigtigt at hive informationen ud til tavlemødet i form af print eller lignende, så det bliver en del af et fælles kommunikations- og diskussionsforum.

Involvering af medarbejderne

Til medarbejderne er det først og fremmest vigtigt at formidle informationen på det operationelle niveau, da det er her, de kan gøre en forskel i dagligdagen. Kan lederen fx gennem tavlemøder få medarbejderne til at komme med egne forbedringsforslag, så er der langt større motivation til at få dem gennemført.

Kortperiodisk opgørelse (KPO)

Følger op på dækningsbidraget og produktionsnøgletallene. Ud fra foderkontroller, indtægter og stykomkostninger beregnes et dækningsbidrag. Dette kan gøres kvartalsvist eller for en længere periode.

Centralt for KPO er, at egne resultater kan benchmarkes med en relevant gruppe. Ud over de økonomiske nøgletal indeholder KPO-rapporten også en række vigtige, tekniske nøgletal, såsom mælkeproduktion, insemineringsprocent, energiodnyttelse mv.

Brug af KMP

Informationen fra KMP bør være let tilgængelig for medarbejderne og placeret et sted, hvor det sikres at den sættes i spil – fx ved tavlemøder eller på det ugentlige møde med medarbejderne.

Lederen bør derfor lave et print af de aktuelle resultater og mål, der arbejdes med og hænge det op på tavlen ved hvert Tavlemøde.

Det er godt, at meget information findes på pc'en i staldkontoret, og dermed er let tilgængelig. Det er samtidig vigtigt at hive informationen ud til Tavlemøde i form af print eller lignende, så det bliver en del af et fælles kommunikations- og diskussionsforum. Arkivfoto: Lone Sylvest Søgaard.

Tema

Det operationelle niveau er den information, som giver overblik over produktionen lige nu, og som synliggør de opgaver, der skal løses inden for en kort tidshorison. Information fra KMP kan være:

- Er der leveret den mængde mælk, som er forventet i forhold til prognosen?
- Hvordan går det med mælkekvaliteten?
- Når vi restbeløbet pr. kg produceret mælk?
- Hvor mange køer er insemineret de seneste syv dage?

At synliggøre plan og opfølgning for medarbejderne kan ske via mange parametre. Helt centralt er mælkeproduktionen. Stort set enhver bedrift har en plan for mælkeproduktion, hvor de fleste er baseret på en prognose, der er udarbejdet i Dairy Management System (DMS).

Prognosen er essentiel for at kunne styre produktionen og for at kunne følge op på den, og dermed også for, at bedriften opnår de planlagte indtægter.

Derfor er det oplagt at involvere medarbejderne i, om den leverede mælk svarer til den planlagte produktion. Det kan fx ske ved at følge, om 'kg mælk leveret' følger prognosen. Hvis ikke, hvad er så årsagen, og hvad skal der ske for, at den kommer til det? Hvilke forslag

har medarbejderne, og hvilke nye mål skal I sætte jer?

Skab overblik – nemt, hurtigt og præcist

Tydeliggør for medarbejderne hvad planen går ud på, hvad der er opnået, hvordan I følger op på produktionen, og hvordan det opnåede svarer til det planlagte. Resultatet af en KPO kan derefter bruges til opfølgning på budgettet og til at justere det.

KPO kan udarbejdes så tidligt som 10 dage efter et kvartals ophør. Det kan lade sig gøre, fordi man genbruger data. Der skal ikke samles ekstra informationer om produktionen, fordi oplysninger om produktionen af mælk, køb og salg af dyr samt forbrugt foder, automatisk bliver overført fra dit regnskabssystem, og de foderkontroller du laver i forvejen.

Resultaterne sammenlignes med resultater fra andre kvægbrug, der bruger KPO (Benchmarking). På den måde bliver det synligt, hvor effektiv produktionen ligger i forhold til andre kvægbrug. Det kan danne grundlag for en snak om forbedringer. Endelig kan sammenligningen bruges til at sætte fokus på områder i produktionen, der kræver særlig opmærksomhed eller justering.

Lederen skal følge op på målene

Ønsker du som leder at tage de ovennævnte ledelsesredskaber i brug, så gør det i små step og med mange gentagelser.

- Involver de ansatte i bedriftens operationelle mål
- Uddelegér ansvarsområder til de ansatte
- Følg op på de aftalte forbedringsforslag og mål.

At involvere de ansatte i bedriftens operationelle mål og samtidig bevare styringen kan for mange ledere være en helt ny måde at lede sine ansatte på. Derfor er det væsentligt, at du som leder også har nogen at sparre med, når du går i gang – for eksempel en kollega eller en rådgiver.

Og sæt dig så nogle få, men realistiske mål, så du holder processen med værktøjerne i gang. For eksempel kan du som leder ved Tavlemøde, én gang om måneden, fejre de små mål, I når – og ikke kun én gang årligt. Der, hvor den store gevinst findes, er, når alle på bedriften

begynder at arbejde med en tankegang, hvor man fokuserer på hele tiden at se forbedringsmuligheder i den daglige produktion.

Husk også at bruge tid på at efteruddanne dig som leder, så du får hældt ny viden på og får sparret med andre om emnet ledelse. Ledelse er lige som alle andre håndværksfag, noget man lærer ved at kombinere teori og praksis og noget, som man aldrig bliver færdig med at lære nyt om.

Brug dine rådgivere aktivt

Erfaringerne fra landmænd, der er gået i gang med Tavlemøde, viser, at det er en rigtig god idé at hente støtte til processen hos bedriftens rådgivere. Aftal med dem, hvad du gerne vil opnå, hvilke udfordringer du selv ser, og hvor de kan hjælpe. På den måde kan de bedre støtte dig i din udvikling som leder.

Dine rådgivere er derudover vigtige sparringspartnere omkring planlægning og opfølgning på bedriftens mål, hvor der er mulighed for at få bedre resultater.

Det er vigtigt, at rådgiverne involveres i opfølgningen, så nye beslutninger altid tages i lyset af de opnåede resultater. Rådgiverne skal derfor ikke kun bruges til passivt at lave foderplaner og udføre rutineopgaver i forbindelse med sundhedsrådgivning. Rådgiverne kan være med til at løfte de opfølgingsområder, bedriften ikke selv får udført. Det kan i nogle tilfælde

Hurtigt og præcist overblik

Tydeliggør for medarbejderne hvad planen går ud på, hvad der er opnået, hvordan I følger op på produktionen, og hvordan det opnåede svarer til det planlagte.

Resultatet af en KPO kan derefter bruges til opfølgning på budgettet og til at justere det.

være systematisk foderkontrol hos de malkende køer hver 14. dag.

Opsummering

For at opnå forbedringer på bedriften er det afgørende at følge produktionen tæt, og involvere medarbejderne i hvordan produktionen forløber, så man er fælles om at sætte og nå målene. Til det findes en række velegnede redskaber i form af budgettet, KPO, KMP og Tavlemøde. Med disse redskaber kan man tydeliggøre målsætningen, og hvad der er opnået, så man i fællesskab kan pege på, hvordan produktionen kan løftes. For mange ledere kan det være en udfordring at involvere de ansatte i bedriftens mål og samtidigt bevare styringen. Derfor er det væsentligt, at have én eller flere sparringspartnere.

Kryds dig til et højere dækningsbidrag

Hvis man gerne vil hente gevinsten ved krydsningsfrodighed, men ikke helt kan slippe renavl, er Kombi-Kryds en mulighed. Arkivfoto: VFL, Kvæg.

Tema

> Morten Kargo

Krydsningsdyr giver 10 pct. højere DB pr. årsko – uden ekstra investering. De er mere robuste, lever længere og har bedre sygdomsresistens, og gevinsten er der, uanset pasningsniveau. Derfor er krydsning meget anvendt i svine- og fjerkræproduktion. Krydsning og avlsarbejde er langsigtet management af besætningen og kræver derfor systematisk styring.

For de, der alene har fintuning af besætningens management og produktionsøkonomi i fokus, er der mange gevinster ved krydsning.

Hvis man således gerne vil hente gevinsten ved krydsningsfrodighed, men ikke helt kan slippe renavl, er Kombi-Kryds en mulighed. Krydsningsfrodighed (se faktaboks) giver ca. 10 pct. mere i dækningsbidrag pr. årsko. Derfor er det økonomiske potentiale ved anvendelse af systematiske krydsningsprogrammer også nævnt i rapporten fra Kvægetbrugets Task Force.

Hvis 30-50 pct. flere kvægbrugere anvender systematiske krydsningsprogrammer, vil den samlede indtjening for kvægbruget kunne øges med op til

200 mio. kr. årligt. Der er dog allerede nogle danske kvægbrugere, som har valgt at satse på denne strategi. I øjeblikket gælder det ca. 110 bedrifter, og antallet af fødte kviekalvekrydsninger imellem en Rød Dansk Mælkerace (RDM) tyr og en Dansk Holstein (DH) ko har været støt stigende i de seneste år. Disse krydsninger er de mest typiske ved opstart af et systematisk krydsningsprogram.

Udlandet har set potentialet

Selv om antallet af kvægbrug med systematiske krydsninger er stigende i Danmark, er der langt til New Zealandske tilstande, hvor 41 pct. af alle køer er krydsninger mellem Jersey og DH. Ser man på fordelingen blandt førstekalvskøer, så er over 50 pct. af disse krydsninger.

Krydsningsfrodighed

Krydsningsfrodighed er krydsningsafkommets avlsmæssige overlegenhed i forhold til gennemsnittet af forældreracernes avlsmæssige niveau.

Krydsningsfrodighed skyldes primært vekselvirkning mellem forskellige gener (arveanlæg) inden for det samme genpar.

Krydsningsfrodigheden er derfor størst i dyr, der indeholder gener fra forskellige racer, heraf navnet krydsningsfrodighed. Krydsningsfrodighed videregives ikke til næste generation, men er en ekstra gevinst, der lægges oven i den permanente avlsfremgang, der skabes i de rene racer.

Generelt kan man sige, at jo mindre beslægtede forældreracerne er med hinanden, og jo mere indavlede de enkelte racer er, des større krydsningsfrodighed. Krydsningsfrodighed kommer især til udtryk i de funktionelle egenskaber som fx yversundhed og reproduktion.

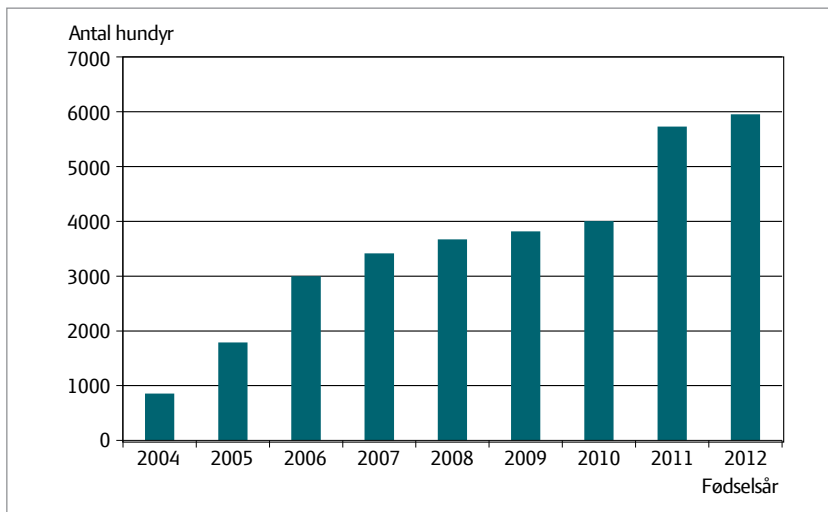
I USA er antallet af krydsningskøer stigende. Hidtil har næsten alle malkekøer været Holstein, men antallet af krydsninger mellem Holstein og andre malkeracer er stærkt stigende, og antallet af krydsningskøer er aktuelt 8-9 pct. ud af en population på knap 10 millioner malkekøer. I de euro-

pæiske lande er interessen også stigende, men knap så langt fremme som i USA.

Den store stigning blandt kollegerne af systematisk krydsning kunne tyde på, at man i udlandet for alvor har fået øjne op for det store potentiale.

Der er 200 mio. kr. at hente årligt

Hvis 30-50 pct. flere kvægbrugere anvender systematiske krydsningsprogrammer, vil den samlede indtjening for kvægbruget kunne øges med op til 200 mio. kr. årligt.

Figur 1. Antallet af fødte hunde med RDM-far og DH-mor født i årene fra 2004 til 2012.

En række danske og svenske undersøgelser viser, at de danske malkekvægsracer er økonomisk ligevægtige og meget velegnede til at indgå i et systematisk krydsningsprogram. Arkivfoto: Camilla Fisker.

Tema

Mere værdistof i høj koncentration

Krydsningskøerne yder fire kg værdistof mere end de renrace DH-køer, og det indeholdt i færre kg mælk – altså med en højere koncentration af værdistoffer.

Samme ydelse – bedre sundhed

Aktuelle forskningsresultater viser, at der især er meget at hente på de funktionelle egenskaber som reproduktion, kælvningsevne, holdbarhed og yversundhed.

Nye, danske resultater fra besætninger med både rene DH-køer og krydsninger imellem RDM og DH viser resultater til gunst for krydsningerne.

Herunder ses krydsningernes præstation i forhold til DH for udvalgte egenskaber i 1. laktation. Der er tale om forskelle, målt inden for besætninger. Derved elimineres managementforskelle imellem besætningerne.

- 5 kg mere fedt
- 1 kg mindre protein

- 1,4 pct. point færre dødfødte kalve
- 5 dage færre fra kælvning til 1. ins.
- 7 dage færre fra 1. til sidste ins.
- 2 pct. point færre mastitis-behandlinger.

Krydsningskøerne yder fire kg værdistof mere end de renrace DH-køer, og det indeholdt i færre kg mælk – altså med en højere koncentration af værdistoffer.

Ydelsesforskellen mellem krydsningsdyr og renrace dyr udliges i de senere laktationer, men krydsningsdyrenes forspring for de omkostningsrelaterede egenskaber fastholdes.

Det ligeværdige ydelsesniveau sammen med et højere niveau for de omkostningsrelaterede

egenskaber er den væsentligste årsag til, at 6 pct. point flere krydsningskøer når frem til 3. kælving i forhold til renracede DH-køer.

Den samlede konklusion er, at krydsninger imellem RDM og DH kan opretholde en ydelse hos krydsningsdyrene på niveau med DH, samtidig med at de funktionelle egenskaber er på et højere niveau. Det skaber et forhøjet dækningsbidrag.

Ovenstående viser, at krydsninger imellem de røde racer og DH klarer sig godt i Danmark. Ved en gennemgang af den internationale litteratur ses der også store, økonomiske gevinster ved krydsning af malkekøer.

I USA er der fundet en økonomisk krydsningsfrodighed på 11,4 pct. pr. årsko, og en krydsningsfrodighed for livstidsindkomst på 20,4 pct. hvilket er på samme niveau som resultater fra New Zealand og tidligere danske forsøg.

De allernyeste resultater på dette felt stammer fra Californien, hvor det på basis af resultater for krydsninger imellem HF, Nordisk Rødt og Montbeliarde fra Frankrig har vist sig, at livstidsprofiten pr. indsat kvie var 40-50 pct. højere ved indsættelse af en krydsningskvie end ved indsættelse af en renracet HF-kvie.

Årsagen hertil er en langt større holdbarhed blandt krydsnings-

dyr. Hvis der blev korrigeret for dette ved at beregne profit pr. malkedag var overlegenheden kun ca. 5 pct.

Ved vurdering af denne overlegenhed er det dog vigtigt at være opmærksom på, at der i dette estimat ikke er taget højde for sundhedsomkostninger, ligesom der også antages ens kødproduktionsegenskaber på tværs af racerne. Begge disse forhold er til ugunst for krydsninger.

Baseret på litteraturen vurderer vi, at et konservativt estimat for den økonomiske krydsningsfrodighed for dækningsbidrag pr. årsko er ca. 10 pct. under danske forhold.

Økonomisk ligeværdige racer

Krydsningsfrodighed er en effekt, som lægges oven på det avlsmæssige niveau af de racer, som et krydsningsdyr indeholder. Derfor er det meget vigtigt, at der anvendes racer, som er økonomisk ligeværdige. Hermed menes racer, som under ens produktionsbetingelser giver samme afkast.

En række danske og svenske undersøgelser viser, at de danske malkekvægsracer er økonomisk ligeværdige og meget velegnede til at indgå i et systematisk krydsningsprogram.

Undersøgelserne viser også, at det samlede afkast er forskelligt sammensat hos DH og de røde racer. Indtægten fra mælkesalg er størst for DH. Til gen-

Konklusion på RDM x DH

Den samlede konklusion er, at krydsninger imellem RDM og DH kan opretholde en ydelse hos krydsningsdyrene på niveau med DH, samtidig med at de funktionelle egenskaber er på et højere niveau. Det skaber et forhøjet dækningsbidrag.

Kærligheden til avlsarbejdet og til en bestemt race afholder en del kvægbrugere fra at åbne stalden for krydsninger, og den gevinst det medfører. For dem kan Kombi-Kryds være løsningen. Krydsningskøer ved foderbordet. Arkivfoto: VFL, Kvæg.

Tema

To- og trekryds

Både to- og trekryds udtrykker den fulde krydsningsfrodighed.

Som følge af den omfattende brug af kønssorteret sæd kan tre-krydshunddyrene insemineres med kødkvægssæd. Det resulterer i værdifulde slagtedy.

gæld er udgifterne til foder og sygdomsbehandling tilsvarende højere, så det samlede resultat bliver ens.

Kombi-Kryds – en glidende overgang

Kærligheden til avlsarbejdet og til en bestemt race afholder en del kvægbrugere fra at åbne stalden for krydsninger, og den gevinst det medfører. For dem kan Kombi-Kryds være løsningen.

Ideen bag Kombi-Kryds er, at man bibeholder den bedste tredjedel af besætningen som en renracet kerne. I kernen anvendes kønssorteret sæd (KSS).

Til de avlsmæssigt bedste hundyr anvendes kønssorteret sæd (KSS) af egen race, så kernen opretholdes, og det avlsmæssige niveau i kernen øges.

Til de avlsmæssigt ringeste hundyr anvendes KSS af en anden malrace.

Herved fås krydsningsdyr (To-kryds), som insemineres med KSS af en tredje malrace, hvorved vi får såkaldte tre-kryds.

Både to- og trekryds udtrykker den fulde krydsningsfrodighed. Som følge af den omfattende brug af KSS kan tre-krydshunddyrene insemineres med kødkvægssæd. Det resulterer i værdifulde slagtedy. På den måde kombineres fordelene ved renavl og krydsningsavl, som vist i figur 2.

I øjeblikket kører Videncentret for Landbrug, Kvæg et projekt om Kombi-Kryds, hvor landmændene oplever stor tilfredshed med krydsningsdyrene, blandt andet på grund af bedre holdbarhed og robusthed.

DB kommer før farve

"Jeg kigger mere på dækningsbidrag pr. ko end på køernes farve – så jeg havde egentlig ikke de store betænkeligheder ved at kaste mig ud i krydsningsavl,"

> Henrik Pedersen, Tim, mælkeproducent og deltager i Kombi-Krydsprojektet.

Kombi-Kryds

Trin 1
Renavl

Trin 2
To-kryds

Trin 3
Tre-kryds

Trin 4
Slut kryds

Figur 2. Ideen bag Kombi-Kryds er illustreret her.

Første skridt i et systematisk krydsningsprogram er at udvælge racer med egenskaber, som passer til bedriftens overordnede målsætning. Når det er gjort, skal det besluttes, hvilken plan, der skal anvendes. Arkivfoto: VFL, Kvæg.

Tema

Regneark

I krydsningsprojektet er der udarbejdet et regneark, der kan beregne den rene kernes størrelse i et Kombi-Krydsprogram ud fra besætnings-specifikke oplysninger om bl.a. reprotatus, dødelighed og udskiftningsprocent.

Krydsningsavl kræver styring

Krydsning i malkekvægsbesætninger kræver konsekvent og langsigtet styring samt viden om fordele og ulemper om de anbefalede racer.

Første skridt i et systematisk krydsningsprogram er at udvælge racer med egenskaber, som passer til bedriftens overordnede målsætning. Når det er gjort, skal det besluttes, hvilken plan, der skal anvendes.

I malkekvægholdet vanskeliggøres planlægningen af den lave reproduktionsrate, som gør, at alle fødte kvier i de fleste besætninger skal anvendes til indskiftning. Det vil sige, at krydsningshundyrerne også skal producere hunligt afkom til indskiftning.

For at hjælpe kvægbrugerne med planlægningen deltager VikingDanmark i Kombi-Krydsprojektet i samarbejde med Videncentret for Landbrug, Kvæg.

I projektet er der udviklet nye udskrifter samt videreudviklet på insemineringsplansprogrammet, så avlsplaner med krydsning kan styres på besætningsniveau.

I krydsningsprojektet er der desuden udarbejdet et regneark, der kan beregne den rene kernes størrelse i et Kombi-Krydsprogram ud fra besætnings-specifikke oplysninger om bl.a. reprotatus, dødelighed og udskiftningsprocent. Dette bruges til udarbejdelse af besætningsens avlsplan.

Når racerne er valgt, og planen lagt, kan den daglige styring udføres ved hjælp af insemineringsplanprogrammet. Den mere langsigtede styring og opfølgning foretages med redskaber udviklet i projektet 'Fastlæggelse af værdien af krydsning og implementering af Kombi-Kryds'.

Opsummering

Anvendelse af systematiske krydsningsprogrammer er en mulighed for at øge dækningsbidraget (DB). Det øgede DB skabes primært pga. den kryds-

ningsfrodighed, som findes ved bedre reproduktion, kælvningsevne, holdbarhed og yversundhed.

Hvis man ønsker at få del i den gevinst, som krydsning skaber uden at opgive renavl, er Kombi-Kryds en god løsning.

Information om krydsning kan hentes på hjemmesiden: www.landbrugsinfo.dk/krydsning, eller ved at kontakte en avlseråd-giver, som har opdaterede redskaber til styring af systematisk krydsning til rådighed.

Insemineringsprogrammet styrer

Når racerne er valgt, og planen lagt, kan den daglige styring udføres ved hjælp af insemineringsplanprogrammet.

Den mere langsigtede styring og opfølgning foretages med redskaber udviklet i projektet 'Fastlæggelse af værdien af krydsning og implementering af Kombi-Kryds'.

Fakta

Systematiske krydsningsmetoder

Grundlæggende findes der to typer af systematiske krydsningsprogrammer i kvægbruget.

Rotationskryds

Ved anvendelse af rotationskrydsning anvendes to, tre eller fire racer, og en ko insemineres altid med den race, den selv indeholder mindst af. Valget står imellem, om man vil anvende rotationskrydsning med to, tre eller fire racer.

Ved anvendelse af to racer kan man opretholde 67 pct. af krydsningsfrodigheden på sigt, ved tre racer 87 pct. og 93 pct. ved fire racer. Oftest vil tre racer være at foretrække, da det kan være vanskeligt at finde fire racer, som matcher besætningen.

Kombi-Kryds

Kombi-Kryds er inspireret af de krydsningsprogrammer, der anvendes i næsten alle svinebesætninger. Anvendelse af Kombi-Kryds er betinget af samtidig brug af kønssorteret sæd, således at det frigør nogle af hundirene fra at skulle producere kvier til indskiftning.

I Kombi-Kryds udtrykker alle krydsningsdyr 100 pct. krydsningsfrodighed. Dette koncept er beskrevet i afsnittet "Kombi-Kryds – en glidende overgang".

Praksisnær rådgivning foregår på staldgangen

En af grundtankerne bag konceptet Praksisnær rådgivning er, at rådgiveren skal være mere til stede på staldgangen og deltage i det praktiske arbejde. Arkivfoto: David Bering

Tema

- > René Rødkær, LandboNord
- > Mikael Thusgaard Mortensen, Heden & Fjorden
- > Ulrik Toftegaard Jensen

Mindre tid ved køkkenbordet og mere aktiv deltagelse i arbejdet på staldgangen. Det er en af tankerne bag konceptet Praksisnær rådgivning, der er under udvikling på en række DLBR-rådgivningscentre.

Praksisnær rådgivning er en ny rådgivningsform, der i sin enkelhed går ud på, at rådgiveren er langt mere med i de praktiske gøremål på bedriften.

Derved får rådgiveren et bedre grundlag for at foreslå forbedringer og effektiviseringer, der fungerer i hverdagen. Og ikke mindst kan rådgiveren rent praktisk være med til at gennemføre ændringerne og dermed støtte og rådgive landmanden i processen, hvis der opstår praktiske udfordringer.

Rådgivningsmetoden blev testet i efteråret 2012 på fem bedrifter. I 2013 afprøver tre rådgivningscentre metoden på seks kvægbedrifter i projektet 'Fra 93 til 97 i energiuudnyttelse'. I begge afprøvninger er

der bred enighed blandt både kvægbrugere og rådgivere om, at metoden kan bringe et væsentligt løft mange steder i kvægsektoren.

Mere tid på staldgangen

En af grundtankerne bag konceptet er, at rådgiveren skal være mere til stede på staldgangen og deltage i det praktiske arbejde.

Det behov bunder bl.a. i, at mange landmænd er underlagt et voldsomt tidspres. Derfor bliver det, man aftalte på et traditionelt rådgivningsbesøg, ofte ikke gennemført i praksis. Og her giver timeprisen i konceptet rådgiveren mulighed for at følge nogle arbejdsgange, der normalt ikke vil være tid eller penge til. Det understøtter,

at en stor del af rådgivningseffekten ligger i demonstrationsdelen over for landmanden og medarbejderne. Derudover kommer den praksisnære rådgiver hyppigt på opfølgende besøg, og ser om tingene er som aftalt.

Et godt eksempel på, at den praksisnære type rådgivning allerede har eksisteret med succes i mange år, er mælkekvalitetsrådgiverne. De observerer, registrerer og demonstrerer – blandt andet rutinerne omkring malkning – for både ejer og ansatte.

Med konceptet Praksisnær rådgivning er området nu udvidet til andre arbejdsområder såsom pasning af kalve, udtagning af ensilage, blanding af foder, registrering eller overvågning af

syge dyr, græsmarksstyring og logistik i staldene.

Afprøvningen af konceptet har vist, at timeprisen har stor betydning for, hvad landmanden forventer. Samme timepris som traditionel rådgivning gør, at han forventer samme 'traditionelle' rådgivning, og ikke at rådgiveren bruger meget tid på staldgangen, grundet den høje timeløn.

Udbytte af Praksisnær rådgivning

Bedrifterne, der har deltaget i afprøvningen af konceptet, har typisk fået leveret mellem 25 og 100 timers rådgivning på hver bedrift over en periode på 1-4 måneder.

Mere tid på staldgangen

En af grundtankerne bag konceptet Praksisnær rådgivning er, at rådgiveren skal være mere til stede på staldgangen og deltage i det praktiske arbejde.

Der findes to modeller af praksisnær rådgivning

Model 1. Driftsledermodel

- Her er det en tidligere driftsleder, der er blevet ansat i kvægbrugsafdelingen.
- Lavere timesats til gengæld for at kunden binder sig for flere timer.

Model 2. Rådgivermodel

- Her er det den fastansatte kvægrådgiver, der varetager funktionen.
- Samme timepris som normal rådgivning eller som i Model 1 med lavere timesats.

På de fleste bedrifter er Praksisnær rådgivning kombineret med enkeltstående Leanværktøjer – for eksempel Tavlemøde med målstyring. Arkivfoto: Ulrik Toftegaard Jensen.

Tema

Rådgivning for alle

Det er vigtigt at understrege, at Praksisnær rådgivning ikke er kriserådgivning, men en type af rådgivning, som alle kvægbrugere kan have brug for fra tid til anden. Alle kan have glæde af nye øjne på bedriften.

Effekterne på de deltagende bedrifter har været:

- Øget mælkeydelse
- Lavere celletal
- Bedre kalvesundhed
- Bedre klovsundhed
- Ajourføring af registreringer (Dyreregistrering)
- Bedre personaleledelse
- Fokus på målstyring
- Bedre styr på foderforbruget.

Kombineres med Lean

På de fleste bedrifter er Praksisnær rådgivning kombineret med enkeltstående Leanværktøjer – for eksempel Tavlemøde med målstyring. Det har skabt god synergi, fordi bedriften har fået et nyt kommunikationsværktøj. Men også fordi rådgiveren har kunnet vise konkrete resultater af sin tilstedeværelse ved at fastsætte et kortsigtet mål og, efter en kort periode,

har kunnet dokumentere effekten.

Det er selvsagt motiverende for både medarbejdere og ejer, og fremmer dermed også rådgiverens arbejdsbetingelser på bedriften fremadrettet.

Hvad skal praktikerne kunne?

En praksisnær rådgivers profil vil være anderledes end den traditionelle rådgivers. Den praksisnære rådgiver skal have en stor portion praktisk erfaring og have mulighed for at møde ind, når arbejdsopgaverne udføres – det vil for eksempel sige kl. 4.30 om morgenen til malkning.

I praksis vil det betyde, at der ofte skal to personer til at dække bedriftens rådgivning – den sædvanlige rådgiver og den praksisnære rådgiver.

Følgende rådgivningscentre er med i projekt Praksisnær rådgivning:

- Heden & Fjorden
- Centrovice
- LandboNord
- Agri Nord
- LMO

Opbygningen af et typisk rådgivningsforløb

I et typisk rådgiverforløb vil den traditionelle rådgiver aftale med landmanden, at der tilknyttes en praksisnær rådgiver.

Han eller hun vil selv deltage på det første møde og løbende blive holdt orienteret og inddraget efter behov.

- **1. møde** – fælles møde på bedriften med ejer/driftsleder, nuværende rådgiver og praksisnær rådgiver.
- **2. møde** – gennemgang af bedriften med ejer/driftsleder og praksisnær rådgiver, hvor der findes indsatsområder og mål. Centralt er, at målene er relativt kortsigtede.
- **Timer på staldgangen** – den praksisnære rådgiver deltager i det daglige staldarbejde.

- **Løbende opfølgning** på målene – telefonisk og ved besøg.

For alle – ikke kriserådgivning

Det er vigtigt at understrege, at praksisnær rådgivning ikke er kriserådgivning, men en type af rådgivning, som alle kvægbrugere kan have brug for fra tid til anden. Alle kan have glæde af nye øjne på bedriften.

Der kan også være perioder med større behov for ledelsesmæssig støtte, for eksempel hvis en byggesituation lægger stort beslag på ejerens opmærksomhed.

Eller landmanden kan have behov for hjælp til at motivere medarbejderne til at gøre tingene korrekt. Netop det, at motivere landmanden og de ansatte til at forbedre sig, er én af de vigtigste opgaver for den praksisnære rådgiver. Og der

Praksisnær rådgiverprofil

En praksisnær rådgivers profil vil være anderledes end den traditionelle rådgivers.

Den praksisnære rådgiver skal have en stor portion praktisk erfaring og have mulighed for at møde ind, når arbejdsopgaverne udføres – det vil for eksempel sige kl. 4.30 om morgenen til malkning.

må gerne gå sport i at lave resultater.

Den praksisnære rådgiver fungerer som sparringspartner, og giver landmand og medarbejdere det rigtige værktøj til at nå målet.

Totaløkonomi for mælkeproducenter

> [Jacob Krog](#)

Færre køer, højere mælkeydelse, faldende kapacitetsomkostninger og et næsten uændret driftsresultat for gennemsnittet.

Spredningen i resultaterne er meget stor – de bedrifter, der opnår gode resultater og har en fornuftig likviditet, ser ud til at være godt rustet til fremtiden, mens de sorte skyer hænger over bedrifterne, der år efter år har haft lav indtjening.

Mælkeprisen faldt med 3,4 pct. og var medvirkende til, at bruttoudbyttet fra kvægholdet faldt med 38 tkr. Det samlede bruttoudbytte steg dog med 16 tkr. til 5.248 tkr., heraf udgør produktionen af korn og grovfoder til eget brug 984 tkr. Arkivfoto.

Regnskabsresultater

Tabel 1 viser udviklingen i det gennemsnitlige resultat for heltidsbedrifterne (konventionelle og økologiske).

Produktionsgrundlaget faldt med 2 pct. målt på antallet af køer og steg med 2,2 pct. målt på det dyrkede areal. Det lavere antal køer i gennemsnit blev dog opvejet af en ydelsesstigning pr. årsko på 2,1 pct.

Mælkeprisen faldt med 3,4 pct. og var medvirkende til, at bruttoudbyttet fra kvægholdet faldt med 38 tkr. Det samlede **bruttoudbytte** steg dog med 16 tkr. til 5.248 tkr., heraf udgør produktionen af korn og grovfoder til eget brug 984 tkr.

Stykomkostningerne udgør samlet 2.560 tkr., hvilket er en stigning på 118 tkr. Heraf stammer

Table 1. Five-year development for all full-time pig farms (conventional and organic).

År	2008	2009	2010	2011	2012
Antal regnskaber	1.865	2.040	2.202	2.348	1.959
Antal bedrifter	4.202	3.737	3.719	3.449	3.241
Antal årskøer	121	132	139	152	149
Ha i alt	119	126	137	138	141
Beløb i 1.000 kr.					
Bruttoudbytte	3.605	3.071	3.605	5.232	5.248
Stykomkostninger	1.330	1.807	1.351	2.553	2.687
Dækningsbidrag	2.275	1.264	2.254	2.679	2.560
Kontante kapacitetsomkostninger	1.063	1.176	1.292	1.435	1.430
Afskrivninger mv.	416	479	498	535	520
Resultat af primær drift	796	-392	463	708	610
Afkoblet EU-tilskud	417	433	463	457	464
Finansieringsomkostninger	1.159	970	1.030	974	904
Driftsresultat	53	-928	-104	191	171
Egenkapital	9.469	7.613	7.271	5.188	4.701
Hensættelser	2.620	1.814	1.996	1.702	1.634
Gæld i alt	17.542	18.975	20.968	22.119	21.781
Balance	29.632	28.402	30.236	29.009	28.116

Opgørelsen af bruttoudbytte og stykomkostninger er fra 2011 og fremefter inklusive korn og grovfoder, der omsættes internt på bedriften.

14 tkr. af stigningen fra stykomkostninger vedrørende mark. Indkøbt foder steg med 19 tkr., mens intern omsætning af korn og grovfoder steg med 165 tkr. Omkostninger til dyrlæge, medicin og øvrige stykomkostninger faldt med 16 tkr.

Det samlede **dækningsbidrag** blev på 2.560 tkr., hvilket er et fald på 118 tkr. i forhold til det foregående år.

Ser man alene på den eksterne omsætning fra mælkeproduktionen, kan det konstateres, at bruttoudbyttet pr. årsko steg med 268 kr. Ydelsesstigningen kompenserede således isoleret set for mælkeprisfaldet.

Indkøbt foder steg med 266 kr. pr. årsko. Omkostninger til dyrlæge og medicin faldt med 33 kr., mens produktionsrådgivning var uændret, og øvrige stykomkostninger faldt med 36 kr. pr. årsko.

Arealet med salgsafgrøder udgør 16 pct. af det samlede areal på gennemsnitsbedriften, og de stigende kornpriser har således kun en begrænset effekt på den samlede økonomi for mælkeproducenterne.

Kontante kapacitetsomkostninger

Trods prisstigninger på diesel og øget areal er det lykkedes at vende udviklingen på kapacitets-siden. Fra 2011 til 2012 faldt de samlede kapacitetsomkostninger med 20 tkr. svarende til 1,0 pct.

Samlet set er energiomkostningerne holdt på et uændret niveau. Dette er dog baseret på 6 pct. stigning på brændstof og 5 pct. fald på omkostninger til el.

Stigningen i brændstofomkostningen svarer næsten til stigningen i literprisen på dieselolien, der var 8,6 pct. En mulig årsag til faldet i omkostningerne til el kan være den megen nedbør i løbet af sommeren, der reducerede behovet for markvanding.

Maskinstationsomkostningerne er steget med 3,9 pct. Omfanget af maskinstationsarbejdet er ikke muligt at vurdere ud fra regnskabsoplysningerne, men øget brændstofpris, store græsudbytter og en besværlig majshøst var noget af det, der kendetegnede året.

Omkostningerne til vedligehold faldt 3,4 pct., diverse kapacitetsomkostninger faldt 2,9 pct.,

Omkostningerne til vedligehold faldt 3,4 pct., diverse kapacitetsomkostninger faldt 2,9 pct., lønomkostningerne på gennemsnitsbedriften var 327 tkr. svarende til et fald på 2,4 pct. Arkivfoto: Helge Kromann.

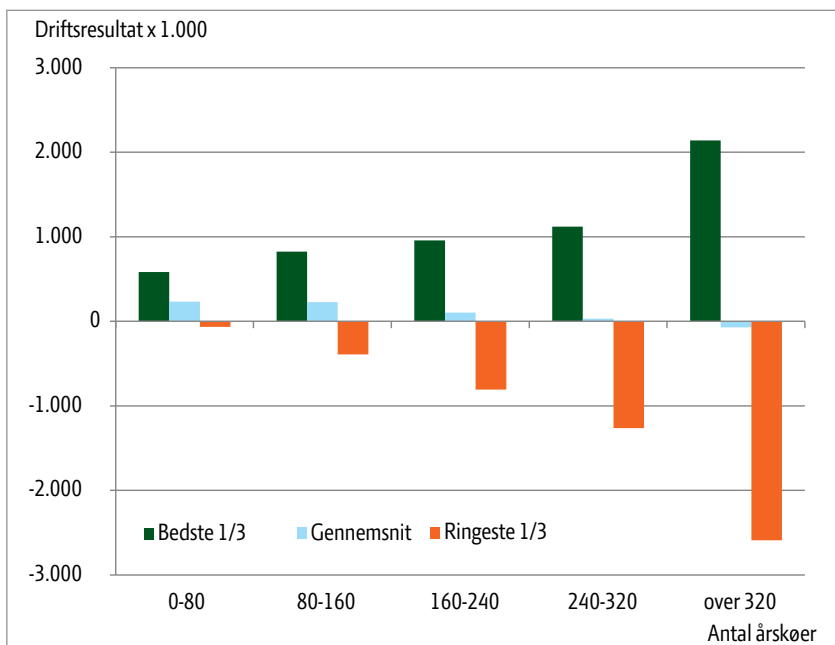
lønomkostningerne på gennemsnitsbedriften var 327 tkr. svarende til et fald på 2,4 pct.

Afskrivninger og nedskrivninger faldt samlet med 2,8 pct. Dette hænger sammen med, at investeringsniveauet er dalet, og at investeringerne i aktiver, der afskrives på, nu er lavere end afskrivningerne.

At nettoinvestering i produktionsanlægget i 2012 bliver negative for første gang i mange år er således ikke et udtryk for, at produktionsanlæggene til mælkeproduktionen nu er nedslidte. Her og nu er det blot en ændret retning efter 15 år med vækst og fornyelse af mange produktionsanlæg.

Kapacitetsgraden viser, hvor mange gange dækningsbidraget kan dække kapacitetsomkostningerne. Med et fald i både dækningsbidrag og kapacitetsomkostninger, så er kapacitetsgraden ekskl. ejerløn faldet fra 1,36 til 1,31.

Resultat af primær drift blev på 610 tkr. svarende til et fald på 98 tkr. EU-støtten steg i takt med det øgede areal i omdrift, og finansieringsom-

Figur 1. Spredning i driftsresultater – alle heltidsproducenter opdelt efter størrelse.

kostningerne faldt med 70 tkr. Når finansieringsomkostningerne falder, skyldes det primært, at der i 2012 var væsentligt færre realiserede tab på finansielle forretninger. Renteomkostningerne reduceres isoleret set kun med 19 tkr. Samlet set bliver **driftsresultatet** på 171 tkr. svarende til et fald på 20 tkr. Sammenlignet med 2011.

Niveauet er utilfredsstillende set i forhold til mængden af kapital, der er investeret for at drive produktionen. Gennemsnitstallene dækker dog også her over en meget stor spredning.

Likviditet efter regulering og private udtræk viser hvor meget likviditet, der er skabt på bedriften efter private udtræk og regulering af værdierne bundet i besætning og beholdninger. Tallet viser således hvor meget likviditet, der er til rådighed til investering og afdrag.

Likviditet efter regulering og private udtræk var på 358 tkr. i 2012. Dette er 41 tkr. lavere end i 2011. Med samlede investeringer for 686 tkr. var der et likviditetsbehov på 328 tkr. Ca. en tredjedel af dette likviditetsbehov blev dækket med forøgelse af gælden til realkreditinstitutter.

Udviklingen i **egenkapitalen** er trist læsning. Trods det positive driftsresultat var blandt andet yderligere nedskrivning af mælkekvote medvirkende til, at egenkapitalen dalede med 486 tkr. til et gennemsnitligt niveau på 4.703 tkr. ved udgangen af 2012.

Generelt om spredning i resultaterne

Figur 1 viser på tydeligste vis, at de gennemsnitlige resultater i de lyseblå søjler ikke giver et særligt nuanceret billede af økonomien i mælkeproduktionen. De gennemsnitlige resultater varierer ganske vist med produktionsomfanget, men på ingen måde i forhold til den spredning, der er inden for hver gruppe.

Eksempelvis er det gennemsnitlige resultat for bedrifter med 240-320 køer kun lige omkring 0, mens gennemsnittet af bedste og ringeste tredjedel er henholdsvis 1,1 mio. højere og 1,2 mio. lavere.

Når bedrifterne inden for hver gruppe er sorteret efter driftsresultat, er det i sig selv givet, at resultatet er væsentligt bedre i bedste tredjedel end i gennemsnittet. Da driftsresultatet afhænger af

de faktiske renteomkostninger, kan man fristes til at tro, at bedrifterne i bedste tredjedel blot har en lavere gældssætning og dermed opnår bedre resultater.

Når der inden for hver størrelsesgruppe sammenlignes gældsprocenter, kan det konstateres, at gennemsnittet af bedste tredjedel (målt på driftsresultatet) uanset størrelsesgruppe har en gældsprocent, der er 12-15 pct. point lavere end gennemsnitsgruppen som helhed, mens ringeste tredjedel ligger 10-11 pct. point højere end gennemsnitsgruppen. Gældens relative størrelse har derfor indflydelse på hvilke bedrifter, der opnår de bedste resultater.

Gældsprocenten alene kan ikke fortælle, om det er en dygtig landmand, der driver bedriften. Da gældsprocenten på den ene side blot er en konstatering af den finansielle gearing og dermed et udtryk for, hvor stor en del af kapitalen, som er hentet fra andre end ejeren selv. Derudover er gældsprocenten også afledt af tidligere års gode eller dårlige resultater.

Kapacitetsgraden er her beregnet inkl. ejerløn. Kapacitetsgraden er helt uafhængig af gældsprocenten og et godt udtryk for, hvor stor en del af

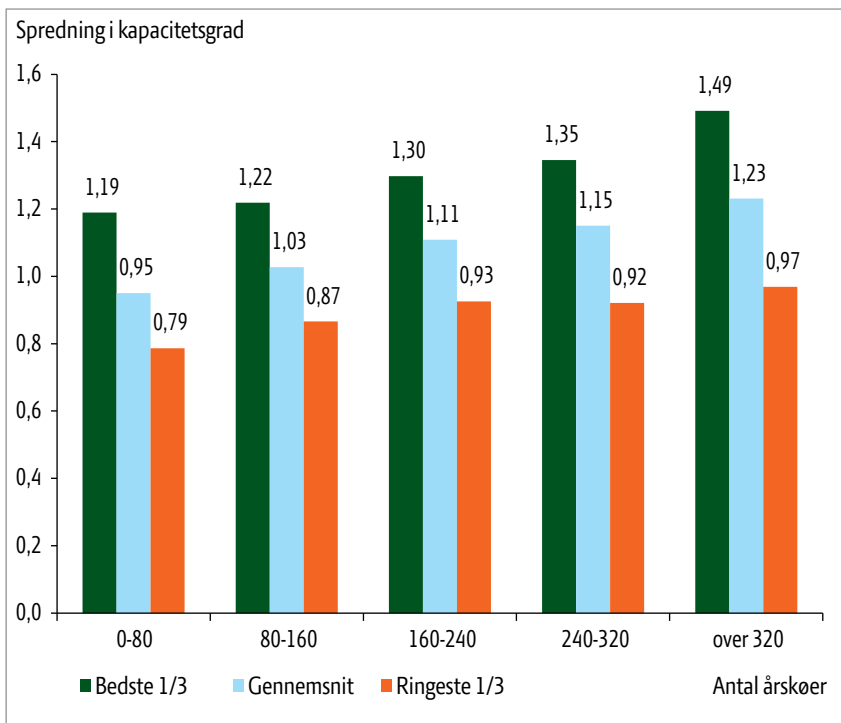
Bedrifterne i bedste tredjedel evner at skabe et væsentligt bedre dækningsbidrag i forhold til de tilhørende kapacitetsomkostninger. Bedrifterne i bedste tredjedel har også en evne til at servicere en forholdsvis større gæld. Arkivfoto: Ulrik Toftegaard Jensen.

produktionens værdi, udover EU-støtten, der er til at dække finansieringsomkostningerne. Kapacitetsgraden for driftsgrupperne, der matcher driftsresultaterne fra figur 1, er vist i figur 2.

Sammenligner man kapacitetsgraden for grupperne, er der en klar tendens til, at bedste tredjedel ligger på et niveau, der er ca. 0,20 højere end gennemsnitsgruppen.

Dette viser, at bedrifterne i bedste tredjedel evner at skabe et væsentligt bedre dækningsbidrag i forhold til de tilhørende kapacitetsomkostninger og dermed også, at bedrifterne i bedste tredjedel har en evne til at servicere en forholdsvis større gæld.

Bedrifterne i ringeste tredjedel har derimod en kapacitetsgrad, der ligger under 1 for alle størrelsesgrupper. På disse bedrifter rækker dækningsbidraget således ikke til at dække kapacitetsomkostningerne inkl. ejerløn, og der er således mindre end EU-støtten tilbage til at dække finansieringsomkostningerne.

Figur 2. Spredning i kapacitetsgrad, alle mælkeproducenter opdelt efter størrelse og sorteret på driftsresultat. Gruppeinddelingen matcher figur 1.

Når bedrifterne i denne gruppe har samlet en større mængde gæld sammen end de øvrige, så er der klare indikationer af, at bedrifterne med dårlig indtjening og høj gæld er landet i en ond cirkel.

Forskellen mellem bedste tredjedel og de øvrige skyldes dermed ikke alene en lavere gældsprocent, men det er dog nærliggende at drage den slutning, at bedrifterne i bedste tredjedel, i kraft af en bedre kapacitetsgrad, har skabt bedre resultater, der muliggør en hurtigere afvikling af gælden.

Størrelse og økonomi

Spredningen i driftsresultaterne, som er vist i figur 1, giver en indikation af, at det ikke kun er antallet af køer i stalden, der er afgørende for, om resultatet bliver stort eller lille, men at udsvingene mellem de bedste og dårligste resultater bliver væsentligt større i takt med stigende produktionsomfang.

68 pct. af bedrifterne med 80-160 køer havde et positivt driftsresultat, mens det kun var tilfældet for 53 pct. af bedrifterne med 240-320 køer. Andelen af bedrifter med et driftsresultat over 500 tkr. var på 28 pct. for både 80-160 køer og 240-320 køer.

Soliditeten – som viser egenkapitalens andel af de samlede aktiver – indikerer også, at de store bedrifter har en væsentlig højere finansiel gearing end de mindre. Den gennemsnitlige egenkapital i gruppen med mere end 320 køer er blevet negativ. Her er dog også en væsentlig spredning, idet 57 pct. af bedrifterne i gruppen med over 320 køer stadig har positiv egenkapital. Til sammenligning er der 88 pct. af bedrifterne i gruppen med 80-160 køer, der har positiv egenkapital.

I gruppen med 80-160 køer er egenkapitalen faldet med 247 tkr., mens den er faldet med 1.045 tkr. i gruppen med 240-320 køer.

Vurderet på afkastningsgraden fra landbruget er tendensen omvendt, hvor de store bedrifter opnår den højeste afkastningsgrad.

Afkastningsgraden tager, i modsætning til sammenligningen af driftsresultatet, ikke hensyn til, hvordan aktiverne er finansieret, men tolkningen af den modsatte sammenhæng mellem driftsresultat og afkastningsgrad er, at de mindre bedrifters resultater opnås i kraft af en lavere gældsprocent.

Set fra en ekstern investors synspunkt er niveauet for afkastningsgraden på 1,0 til 2,6 ikke videre attraktiv. Prisforhold og indtjening fra mælkeproducenterne i 2012 rakte således ikke til at skabe et afkast, der modsvarer de værdier, som ejendommene er sat til i regnskaberne.

En anden væsentlig forskel på bedrifterne i størrelsesgrupperne er antallet af køer pr. ha jord i omdrift og det forpagtede areals andel af landbrugsarealet. For de store bedrifter gælder det, at de har flere køer pr. ha, og at der er en større andel af arealet, som er forpagtet. Dette giver en lavere kapitalbinding pr. omsætningskrone og er medvirkende årsag til, at aktivernes omsætnings-hastighed er større på de store bedrifter.

For bedrifterne med 240-320 køer er kapacitetsgraden 1,15. Dette betyder isoleret set, at der er en væsentlig større del af dækningsbidraget til rådighed til at dække omkostninger til forpagtning og renter. Både driftsresultat og afkastningsgrad, landbrug viser dog, at kapacitetsgraden på 1,15 for gruppen ikke er tilstrækkelig. Arkivfoto.

Overskudsgraden – der viser, hvor stor en del af bruttoudbyttet, der er tilbage til aflønning af kapitalen – viser her, at bedrifterne med mere end 160 køer ligger på et væsentligt højere niveau end de mindre bedrifter.

Den gennemsnitlige mælkeproducent med 80-160 køer har en kapacitetsgrad på 1,01. Efter egen arbejdsomkostning er der stort set kun EU-støtten til at dække finansieringsomkostningerne.

For bedrifterne med 240-320 køer er kapacitetsgraden til sammenligning 1,15. Dette betyder isoleret set, at der er en væsentlig større del af dækningsbidraget til rådighed til at dække omkostninger til forpagtning og renter. Både driftsresultat og afkastningsgrad, landbrug viser dog, at kapacitetsgraden på 1,15 for gruppen ikke er tilstrækkelig.

At de gennemsnitlige driftsresultater for størrelsesgrupperne peger i modsat retning af både afkastningsgrad og kapacitetsgrad, er en klar indi-

Tabel 2. Indtjening for konventionelle kvægbedrifter med stor race opdelt efter størrelse.

Antal årskøer	Gns.	0-80	80-160	160-240	240-320	> 320
Antal bedrifter	1.711	308	646	446	179	132
Årskøer	149	55	122	194	275	438
Ha i alt	135	70	119	169	217	311
Kg EKM pr. ko	9.021	8.472	8.956	9.148	9.037	9.247
Beløb i 1.000 kr.						
Dækningsbidrag	2.516	990	2.066	3.256	4.483	7.222
Kontante kapacitetsomkostninger	1.410	554	1.148	1.816	2.548	4.089
Afskrivninger mv.	512	187	439	675	916	1.361
Resultat af primær drift	594	249	478	765	1.020	1.773
Afkøbet EU-støtte	453	235	405	563	706	1.026
Finansieringsomkostninger	887	241	673	1.232	1.730	2.910
Driftsresultat	159	243	210	97	-5	-112
Aktiver i alt	27.518	13.595	24.533	34.610	45.742	60.953
Egenkapital	4.488	5.552	5.084	3.994	2.753	-306
Nøgletal						
Soliditet, %	21,2	42,7	20,2	9,9	3,7	-5,6
Afkastningsgrad, landbrug	1,7	1,0	1,4	2,0	2,2	2,6
Overskudsgrad, landbrug	8,4	6,4	7,5	9,3	10,0	9,7
Aktivernes omsætningshastighed, landbrug	0,20	0,16	0,19	0,21	0,22	0,27
Kapacitetsgrad	1,07	0,95	1,01	1,11	1,15	1,22
Antal køer pr. ha i omdrift	1,1	0,8	1,0	1,1	1,3	1,4
Forpagtet andel af areal, %	30	23	25	32	34	41

I beregningen af nøgletallene afkastningsgrad, overskudsgrad og kapacitetsgrad er der medtaget en ejerløn på 300.000 kr. til bedrifterne med 0-80 køer og 450.000 kr. til bedrifterne med mere end 80 køer.

kation af, at gældsprocenten er større på de store bedrifter, og at dette skaber en udfordring for den løbende økonomi på ejendommen.

Dog er disse resultater også en påmindelse om, at de mindre bedrifter ganske vist har en lavere gældsandel, men samtidig evner disse bedrifter ikke at servicere en gæld, der er større end den nuværende.

Mens de store bedrifter kæmper med at få den løbende drift til at hænge sammen, er der ved de mindre bedrifter en tendens til, at der slides voldsomt på egenkapitalen, og at den aktuelle værdi

af aktiverne er højere end afkastet fra produktionen giver basis for.

Fælles for nøgletallene er en indikation af, at der er størrelsesøkonomiske fordele, men at det gennemsnitlige udbytte fra mælkeproduktionen ikke er tilstrækkeligt til at dække omkostningerne.

Investeringsniveauet på kvægbedrifterne i 2012 kom ned på et niveau, hvor nettoinvesteringen i produktionsanlægget blev negativ. Dette indikerer et kursskifte fra en lang periode med udvidelse og fornyelse af produktionsanlægget til nu at påbegynde en periode med nedslidning. Arkivfoto: Inger Dalgaard.

Fakta

Nedslidning af produktionsapparatet

Nedslidning af produktionsapparatet lyder umiddelbart ikke som en gunstig udvikling, og tolkningerne af dette resultat er da også meget afhængigt af den enkeltes situation.

Ser man på den del af bedrifterne, som har ekspanderet og fornyet voldsomt i løbet af de sidste 5-7 år, så er det en naturlig følge, at der efter en fase med store investeringer følger en periode med konsolidering og afdrag på gælden.

I forhold til at være i en periode hvor investeringerne er lavere end afskrivningerne, så er

der en række væsentlige forhold, man bør være opmærksom på:

- Ingen ved, hvor længe perioden med nedslidning vil vare.
- De første år af perioden mærkes nedslidningen på produktionsanlægget mindst.
- Perioder med lave investeringer er med til at polstre virksomhedens finansielle situation og dermed skabe økonomisk handlefrihed, men afhænger af bedriftens evne til at skabe tilstrækkelig likviditet.

Investeringer og likviditet

Tabel 3 viser, at investeringsniveauet på kvæg-bedrifterne i 2012 kom ned på et niveau, hvor nettoinvesteringen i produktionsanlægget blev negativ. Dette indikerer et kursskifte fra en lang periode med udvidelse og fornyelse af produktionsanlægget til nu at påbegynde en periode med nedslidning.

Mens nettoinvesteringen i produktionsanlægget opgøres som forskellen mellem driftsmæssige afskrivninger og investeringerne i de aktiver, der afskrives på, så indeholder 'nettoinvestering landbrug' også investeringerne i de aktiver, der ikke afskrives på i regnskabet – nemlig jord og immaterielle aktiver.

Fakta

Likviditet efter regulering og privat > afskrivninger

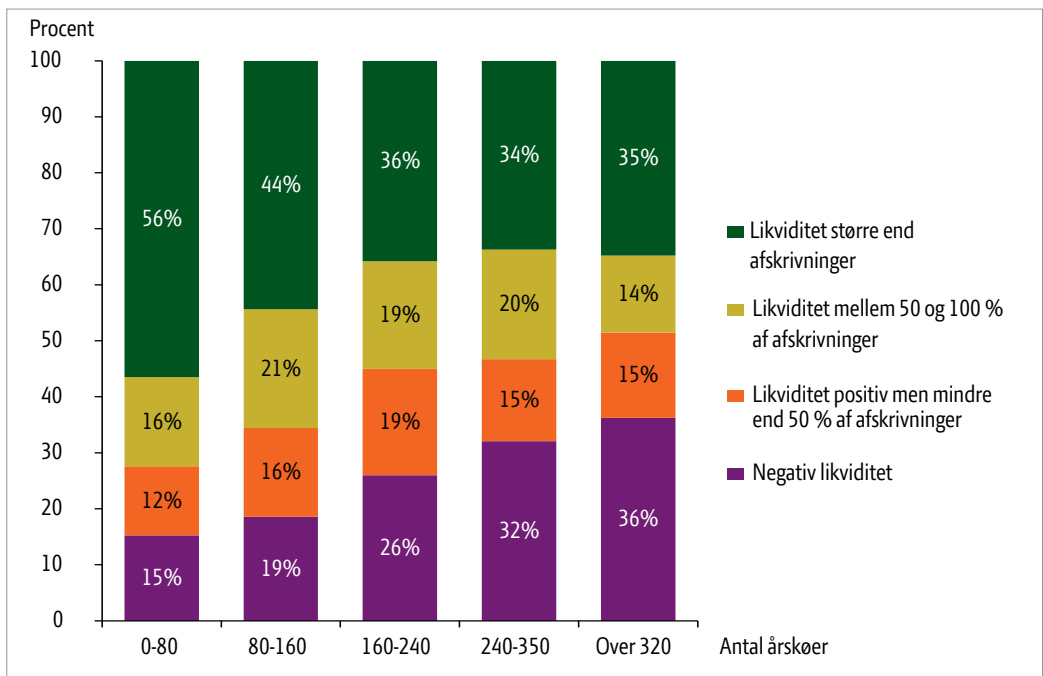
Mens investeringsniveauet på den enkelte bedrift er noget, der varierer fra år til år, så er det en vedvarende betingelse, at 'likviditet efter regulering og privat' skal være på et højere niveau end afskrivningerne.

Kun når denne betingelse er opfyldt, bliver der tjent penge svarende til den værdiforringelse, afskrivningerne er en repræsentant for.

For alle grupperne over 80 køer er det samlede kapitalapparat udvidet i løbet af 2012. Udvidelserne er dog særdeles beskedne set i forhold til de foregående år.

Tabel 3. Investering og finansiering for konventionelle, med stor race bedrifter opdelt efter størrelsesgrupper.

Antal årskøer	Gns.	0-80	80-160	160-240	240-320	> 320	Investeringer, i 1.000 kr.							
Driftsbygninger	157	20	139	263	273	367								
Inventar stald	113	20	83	177	193	403								
Maskiner mark	103	53	89	124	164	266								
Grundforbedring	6	3	5	8	8	11								
Investering produktionsanlæg i alt	379	97	316	571	637	1.047								
Driftsmæssige afskrivninger	512	187	439	675	916	1.361								
Nettoinvestering produktionsanlæg	-134	-90	-123	-104	-278	-314								
Jord	174	76	161	164	467	344								
Mælkekvote og øvrige immaterielle aktiver	24	-12	7	38	93	155								
Nettoinvestering landbrug	64	-26	45	99	281	184								
Beboelse, biler og aktiver udenfor landbrug	65	50	76	47	87	105								
							Likviditet, i 1.000 kr.							
Likviditet efter regulering og privat	342	212	340	408	465	532								
Likviditetsoverskud/-behov	-301	1	-220	-413	-818	-1.119								
Selvfinansiering, %	53	101	61	50	36	32								
							Kr. pr. årsko							
Nettoinvestering, produktionsanlæg/årsko	-897	-1.642	-1.008	-534	-1.013	-718								

Figur 3. Sammenligning af i likviditet efter regulering og privat med niveauet for afskrivninger.

I figur 3 er vist bedrifternes sammenhæng mellem likviditet og afskrivninger. De grønne områder i figuren viser meget klart, at der blandt bedrifterne med over 160 køer kun er 34-36 pct., hvor driften skaber likviditet i et omfang, der er større end afskrivningerne.

Derudover er der 14-20 pct. af bedrifterne i denne gruppe, som skaber likviditet svarende til over halvdelen af afskrivningerne.

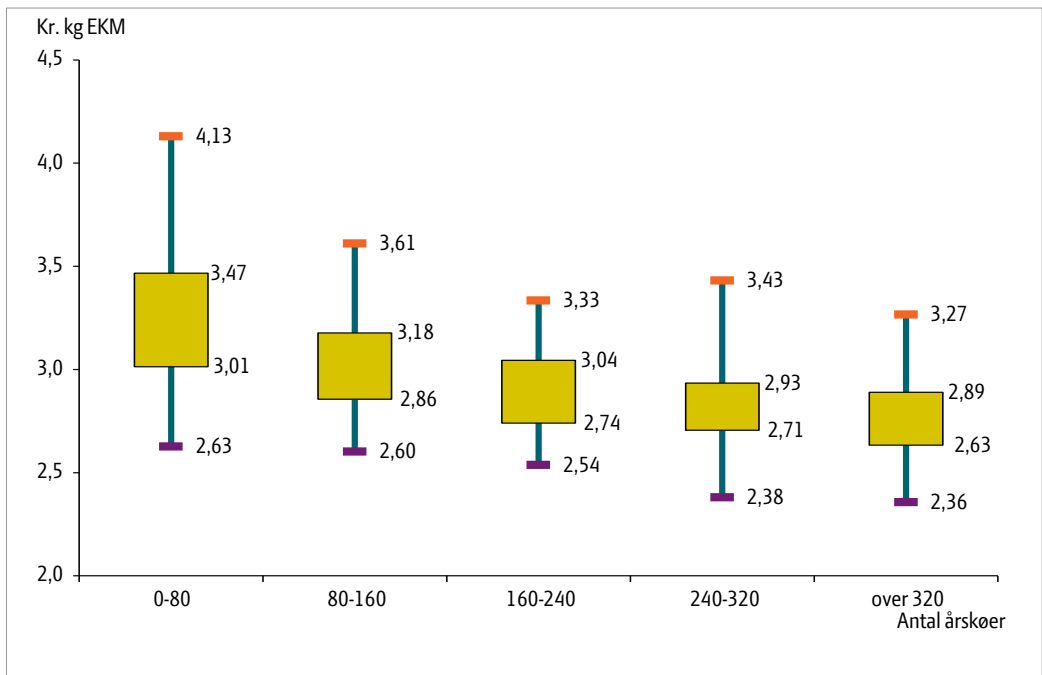
De lilla områder i figuren viser bedrifterne, som har negativ likviditet fra driften før investeringer og afdrag. Der er tydeligvis en større andel af de store bedrifter, som står i denne ugunstige situation. Men det er dog bemærkelsesværdigt, at der i de to mindste størrelsesgrupper også er 15-19 pct. bedrifter med negativ likviditet, og at der i den mindste gruppe er næsten 30 pct. af bedrifterne, som har en likviditet, der er negativ eller højst er på et niveau svarende til halvdelen af afskrivningerne.

Bedrifterne i det lilla område har et akut problem. De har i løbet af 2012 været nødsaget til

at låne penge blot for at opretholde den daglige drift. Bedrifterne, der ligger i det gule og orange område, har ikke nødvendigvis haft et akut likviditetsbehov, men er i en situation, hvor indtjeningen på bedriften ikke er tilstrækkelig til at reinvestere, når produktionsapparatet er nedslidt.

Samlet for bedrifterne, der ikke skaber likviditet svarende til afskrivningerne, gælder det, at en nedslidningsstrategi, hvor man lader afskrivningerne være større end investeringerne, ikke i tilstrækkelig grad er med til at polstre bedriften og skabe handlefrihed for fremtidens drift. På disse bedrifter drejer det sig om at identificere og løse de problemer, der i den nuværende drift er årsag til, at økonomien ikke er bæredygtig.

Nettoinvesteringen viser ganske vist, at tendensen er skiftet fra udvidelse og fornyelse til nedslidning. Mens muligheden for at udnytte opbremsningen i investeringerne til at polstre virksomheden og skabe øget handlefrihed i frem-

Figur 4. Spredning i fremstillingspris pr. kg EKM, inklusive ejerløn og forrentning af bundet kapital. Beregnet på hele virksomheden for bedrifter med konventionel stor race. Den midterste tredjedel af bedrifterne målt på fremstillingsprisen vises ved den gule firkant, mens den lille streg foroven viser niveauet for de 10 pct. bedste, og den orange streg foroven niveauet for de 10 pct. dårligste.

tiden afhænger af evnen til at få produktionen til at skabe en passende mængde likviditet.

Fremstillingspris og afkastningsgrad

Den beregnede fremstillingspris for mælk er faldet med ca. 10 øre siden 2011. Dette skyldes dels at mælkeydelsen pr. ko er steget og dels, at værdien af aktiverne, der skal forrentes, er faldet. Faldet i aktivernes værdi er ikke umiddelbart godt for dem, der ejer aktiverne, da det medfører et værditab. Den eneste positive side af denne historie er dermed at de, der har i sinde at købe en mælkeproduktionssejendom nu kan observere, at værdien i markedet er faldet – blandt andet fordi værdien efterhånden næsten er elimineret.

Niveauet for fremstillingsprisen er dog stadig højt for en stor andel af bedrifterne. Eksempelvis er der kun 10 pct. af bedrifterne med 80-160 køer, der har produceret mælk med omkostninger på under 2,60 kr. pr. kg EKM.

Ligesom de største bedrifter opnår de højeste niveauer af afkastningsgraden, er det også blandt de største bedrifter, at de laveste fremstillings-

priser for mælk befinder sig. Dette skyldes, at begge nøgletal er beregnet på basis af, at alle omkostninger inkl. ejerløn skal dækkes. Hvor afkastningsgraden tager udgangspunkt i den faktiske mælkepris og fortæller, hvor stort et afkast det giver til kapitalen, så tager fremstillingsprisen udgangspunkt i en forrentning af kapitalen på 4 pct. og fortæller, hvilken mælkepris det kræver for at lave balance. Afkastningsgraden og fremstillingsprisen viser for den enkelte producent dermed to sider af samme sag.

En del af årsagen til at de største bedrifter har en lavere fremstillingspris skyldes forskellen i antal ha pr. ko, hvilket gør, at de store bedrifter ikke har bundet nær så meget kapital pr. produceret enhed, som de mindre har.

En anden årsag til forskellen kan være, at de største bedrifter rent faktisk opnår udbyttet af stordriftsfordele sammenlignet med de mindre bedrifter. Ligesom det gælder vurderingen af afkastningsgraden, er niveauet for fremstillingsprisen på rigtig mange bedrifter ikke på et tilfredsstillende niveau i forhold til den pris, mejeriet betaler.

Økologi versus konventionel produktion

Sammenligningen af de økonomiske resultater for økologisk og konventionel produktion sker for henholdsvis stor race og Jersey. Målt på det gennemsnitlige koantal pr. bedrift er der ikke ret stor forskel mellem økologiske og konventionelle bedrifter med stor race.

Der er imidlertid ret stor forskel på arealet i omdrift, hvor de konventionelle bedrifter har 1,1 ko pr. ha, har økologerne kun 0,8. Produktionsgrundlaget for de økologiske bedrifter er således større end de konventionelle, og en direkte sammenligning af resultaterne fra dækningsbidrag til driftsresultatet skal ske med varsomhed.

For bedrifterne med Jerseykøer gælder det, at der er 19 køer mere på den gennemsnitlige, konventionelle bedrift sammenlignet med den økologiske. Antal køer pr. ha ligger på et højere niveau end for stor race men med cirka samme forskel mellem konventionelle og økologiske. Arkivfoto.

Udgangspunktet for sammenligningen er, at de økologiske bedrifter opnår et driftsresultat, der er 138 tkr. højere end de konventionelle.

Nøgletallene, der er angivet nederst i tabel 4, er til forskel fra driftsresultatet direkte sammenlignelige, og selv om forskellen er lille i afkastningsgraden, så er de økologiske bedrifter med stor race alligevel foran de konventionelle på denne post.

Da aktivernes omsætningshastighed stort set er ens for grupperne, bemærkes det, at det er overskudsgraden – altså andelen af bruttoudbyttet, der er tilbage til aflønning af kapitalen – der skaber forskellen. Dette underbygges af kapacitetsgraden, som er 1,13 ved økologerne mod 1,07 ved de konventionelle bedrifter med stor race.

Table 4. Income for dairy farms after race and production form.

	Stor race		Jersey	
	Økolog.	Konvent.	Økolog.	Konvent.
Antal bedrifter	343	2.490	39	322
Årskøer	142	147	143	162
Ha i alt	188	136	137	123
Kg EKM pr. ko	8.194	9.104	7.632	8.368
Kr. pr. kg EKM	2,97	2,52	3,03	2,63
Beløb i 1.000 kr.				
Dækningsbidrag	2.962	2.483	2.205	2.576
Kontante kapacitetsomkostninger	1.615	1.391	1.297	1.456
Afskrivninger	587	515	492	486
Resultat af primær drift	760	577	417	635
Afkoblet EU-støtte	567	456	417	397
Nettoforpagtningsafgift	294	183	192	196
Øvrige finansieringsomkostninger	746	701	706	635
Driftsresultat	287	149	-64	201
Landbrugsaktiver i alt	30.402	25.705	24.387	23.171
Nøgletal				
Soliditet, %	22,3	21,2	10,0	21,9
Afkastningsgrad, landbrug	2,0	1,7	0,9	1,8
Overskudsgrad, landbrug	10,7	8,3	4,5	8,1
Aktivernes omsætningshastighed, landbrug	0,19	0,20	0,20	0,22
Kapacitetsgrad	1,13	1,07	1,00	1,09
Antal køer pr. ha i omdrift	0,8	1,1	1,0	1,3
Forpagtet andel af areal, %	36	29	36	37

For bedrifterne med Jerseykøer gælder det, at der er 19 køer mere på den gennemsnitlige, konventionelle bedrift sammenlignet med den økologiske. Antal køer pr. ha ligger på et højere niveau end for stor race men med cirka samme forskel mellem konventionelle og økologiske.

På den økonomiske side kommer de økologiske Jerseybedrifter ud med et negativt driftsresultat

på 64 tkr., mens de konventionelle opnår et positivt driftsresultat på 201 tkr.

Trods forskellene i produktionsgrundlaget underbygger nøgletallene forskellene til fordel for de konventionelle Jerseybedrifter.

Business Check Kvæg 2012

I 2012 lykkedes det ikke for den gennemsnitlige mælkeproducent at genere tilstrækkelige indtægter til at få dækket alle omkostningerne ved at producere mælk. Arkivfoto: Jørgen Katholm.

> Jannik Toft Andersen

I 2012 lykkes det ikke for den gennemsnitlige mælkeproducent at skabe tilstrækkeligt udbytte til, at der var balance i økonomien. På trods af dette var der bedrifter, der formåede at skabe gode resultater.

Forskelle i malketeknologi eller besætningsstørrelse er ikke tilstrækkeligt til at forklare forskellen i de opnåede resultater.

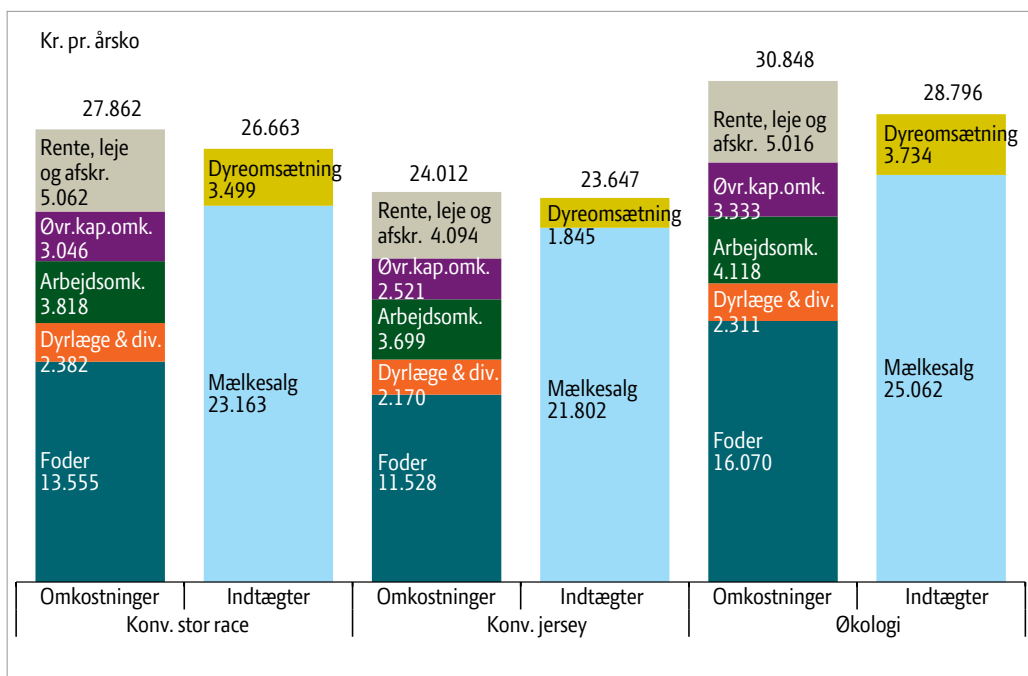
Fakta

Formålet med Business Check

Formålet med Business Check er at vise økonomien i de enkelte driftsgrene hver for sig. I denne artikel fokuseres der på økonomien for malkekvægsbedrifter. I Business Check medtages samtlige indtægter og omkostninger, der relaterer sig til den pågældende driftsgren, herunder også aflønningen af ejer familiens arbejdsindsats og forretning af alt kapital til den gennemsnitlige betalte rente.

Business Check er dermed målrettet de punkter, der kan gøres noget ved i stalden, mens eksempelvis jordtilliggende og gode/dårlige år med korndyrkning ikke spiller ind på resultatet.

I datagrundlaget for kvæg indgår der data fra 553 bedrifter, hvor 81 af disse bedrifter er økologiske, og 41 bedrifter er konventionelle Jersey bedrifter. De resterende bedrifter er konventionelle bedrifter med stor race.

Figur 1. Indtægter og omkostninger pr. ko for gennemsnittet for henholdsvis grupperne med konventionel stor race og Jersey samt alle de økologiske bedrifter.

Underskud for gennemsnittet

I 2012 lykkedes det ikke for den gennemsnitlige mælkeproducent at genere tilstrækkelige indtægter til at få dækket alle omkostningerne ved at producere mælk.

Som det fremgår af figur 1, var der ingen af de gennemsnitlige producenter på tværs af race og driftsform, der formåede at have balance i økonomien i mælkeproduktionen. Denne ubalance er særlig udtalt ved økologerne, der i gennemsnit manglede 2.052 kr. pr. ko for, at økonomien hænger sammen, mens de konventionelle Jersey-bedrifter kun manglede 365 kr. pr. ko.

Denne forskel i resultaterne kan forklares med, at på trods af, at indtægterne pr. ko for de økologiske bedrifter er 5.150 kr. højere end hos de konventionelle Jersey-bedrifter, så er omkostningerne godt 6.800 kr. større pr. ko for økologerne. Denne forskel kan hovedsageligt forklares ud fra forskelle i foderomkostninger. Derudover lig-

	Kg EKM/årsko	Foder, kr./kg EKM
Konv. stor race	9.227	1,47
Konv. Jersey	8.336	1,39
Økologi	8.395	1,91

ger de kontante kapacitetsomkostninger også en anelse højere for de økologiske bedrifter i forhold til de konventionelle bedrifter af både stor race og Jersey.

Omkostninger til leje, forrentning og afskrivning på produktionsanlægget er stor set identisk for de konventionelle bedrifter med stor race og økologerne. Mens disse omkostninger ligger omkring 1.000 kr. lavere pr. ko for Jersey-bedrifterne.

En væsentlig forklaring på forskellen mellem gennemsnittet af AMS-bedrifter og så top 5 i samme grupper er forskelle i omkostninger til foderet pr. kg mælk. Arkivfoto.

Fakta

Fremstillingspris er lig konkurrenceevne

Fremstillingspriserne pr. FEN for grovfoderet er blevet beregnet i Business Check Kvæg 2012.

For hovedgrupperne med henholdsvis Konventionel lerjord, Konventionel sandjord med og uden vanding samt Økologisk sandjord, lå den gennemsnitlige fremstillingspris på mellem 1,39 og 1,57 kr. pr. FEN.

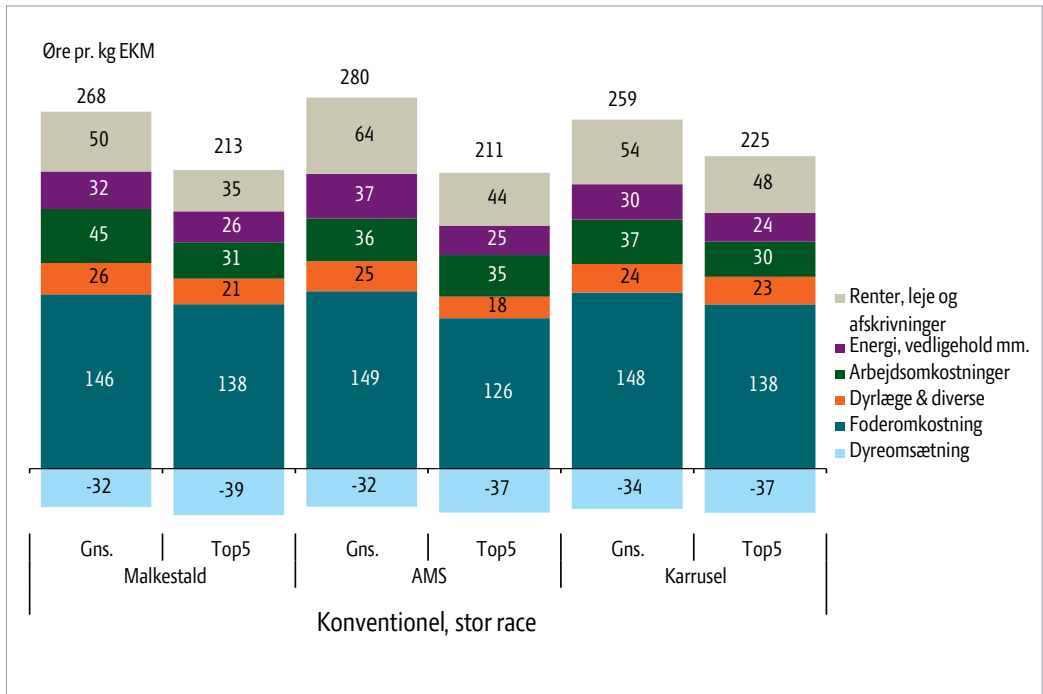
Som ved mælkeproduktionen var der også stor spredning ved de realiserede fremstillingspriser, hvor forskellen i arbejds- og maskinomkostningerne forklarer en væsentlig del af den samlede forskel.

Da mælkeproducenterne er pristagere, er omkostningerne ved at producere 1 kg mælk det afgørende med hensyn til mælkeproduktionens konkurrenceevne.

Figur 2 viser fremstillingsprisen for gennemsnittet og top 5-bedrifterne for stor racebedrifterne med konventionel produktion. Bedrifterne i figur 2 er grupperet efter malketeknologi henholdsvis malkestald, AMS og karrusel.

Selvom figur 2 udelukkende viser fremstillingspriserne for konventionelle bedrifter med stor race, så gælder de samme tendenser ved forskellene i fremstillingspriser på tværs af malketeknologierne også for økologerne og Jerseybedrifterne.

Figur 2 viser, hvor meget der går til hver hovedpost ved enkelt søjle.

Figur 2. Fremstillingspriserne pr. kg mælk for stor racebedrifterne, for gennemsnittet og top fem i hver gruppe.

Fremstillingspriserne pr. kg mælk ligger for gennemsnittet af de konventionelle bedrifter mellem 259 øre og 280 øre og mellem 211 øre og 225 øre for top5-bedrifterne i hver af grupperne.

Det er i øvrigt værd at bemærke, at gruppen med AMS-bedrifter ligger med de højeste fremstillingspriser for gennemsnittet, mens gennemsnittet af top 5-bedrifterne, i gruppen med AMS-bedrifter, derimod har de laveste fremstillingspriser. Dette indikerer, at nogle producenter formår at få væsentlig bedre udnyttelse af robotterne og i højere grad er lykkedes med at frigøre arbejdstid samtidig med, at styring af de løbende driftsomkostninger, som vedligehold og energiforbrug, er bedre.

En væsentlig forklaring på forskellen mellem gennemsnittet af AMS-bedrifter og så top 5 i samme

grupper er forskelle i omkostninger til foderet pr. kg mælk. Forskellen ligger på 24 øre for de konventionelle. Dette kan forklares med både forskel i ydelsesniveau samt, at de bedste også har en billigere foderblanding.

Det bemærkes, at der ikke er stor forskel mellem arbejdsomkostninger pr. kg mælk mellem top 5 og gennemsnittet. Derimod er der 20 øres forskel i kapitalomkostningerne samtidig med, at de bedste har omkostninger til energi og vedligehold m.m., der er 12 øre lavere end gennemsnittet for samme gruppe. Tallene viser, at AMS-malkning kan være lige så konkurrencedygtigt som de øvrige malkesystemer.

Størrelsesforskelle

Tabel 1 viser resultaterne pr. årsko for konventionel, stor racebedrifter fordelt på de samme størrelsesgrupper som ved totaløkonomiafsnittet. I 2012 formåede ingen af gennemsnitsbedrifterne, i nogen af størrelsesgrupperne, at få dækket alle deres omkostninger i mælkeproduktionen.

Dog er der en tendens til, for besætninger op til 320 årskøer, at underskuddet pr. ko bliver mindre desto større besætninger. Dog er underskuddet pr. ko en smule større for den allerstørste besætningsgruppe i forhold til gruppen med de næststørste besætninger. Tilsvarende tendens ses ved fremstillingsprisen.

Pr. ko har de mindre bedrifter højere omkostninger til aflønning af arbejdskraft, mens de større bedrifter har højere kapitalomkostninger.

De øvrige kapacitetsomkostninger, som energi og vedligehold, er stor set identiske på tværs af størrelsesgrupperne.

En forklaring på forskellen mellem andel af arbejds- og kapitalomkostninger mellem de mindre og de større bedrifter kan være, at de store bedrifter typisk malter med et nyere produktionsanlæg. De har dermed, alt andet lige, højere afskrivninger og renteomkostninger samtidig med at på bedrifter med nyere anlæg, er de mere manuelle arbejdsopgaver blevet erstattet af automatiserede processer. Arkivfoto: Helge Kromann.

En forklaring på forskellen mellem andel af arbejds- og kapitalomkostninger mellem de mindre og de større bedrifter kan være, at de store bedrifter typisk malter med et nyere produktionsanlæg. De har dermed, alt andet lige, højere afskrivninger og renteomkostninger. Samtidig er de mere manuelle arbejdsopgaver, på bedrifter med nyere anlæg, blevet erstattet af automatiserede processer.

Det er dermed ikke muligt at fastslå hvor meget af forskellen i resultaterne mellem grupperne, der skyldes egentlige stordriftsfordele, og hvor meget der skyldes andre faktorer som forskelle i produktionsanlæggets alder og generelle beskaffenhed.

Table 1. Results per year for conventional, large race divided by size.

Antal årskøer	60-79*	80-159	160-239	240-319	>320
Antal bedrifter i gruppe	8	173	140	65	46
Antal årskøer	72	127	194	277	425
Kg EK mælk pr. årsko leveret	8.816	9.140	9.291	9.316	9.303
Opnået pris pr. kg EK mælk	2,50	2,50	2,51	2,52	2,55
Fremstillingspris pr. kg EK mælk	2,77	2,75	2,70	2,62	2,70
Resultat pr. ko					
Bruttoudbytte	25.549	26.282	26.862	27.040	27.149
Indkøbt foder	6.742	6.968	7.405	7.260	7.481
Grovfoder**	5.959	6.362	6.360	6.390	6.297
Dyrelæge og diverse stykomkostninger	2.062	2.386	2.431	2.232	2.484
Stykomkostninger	14.762	15.715	16.196	15.882	16.262
Dækningsbidrag	0.787	10.567	10.666	11.158	10.887
Arbejdsomkostninger	4.433	4.105	3.717	3.429	3.483
Vedligehold og energi mm.	3.187	3.167	3.003	2.869	2.945
Rente, leje og afskrivninger	4.583	4.925	5.106	5.290	5.208
Årets resultat	-1.417	-1.631	-1.160	-431	-748
Nøgletal					
Krav til dækningsbidrag	12.203	12.197	11.826	11.588	11.635
Afkastningsgrad	0,22	0,92	1,83	3,20	3,26

*Der indgår ikke bedrifter med under 60 årskøer i Business Check opgørelsen.

** Grovfoder er værdisat til den interne overførselspris. Hvis der i stedet anvendes den gennemsnitlige fremstillingspris for stor race konventionelle bedrifter, der både har driftsgrensanalyse for deres kvægproduktion samt grovfoderproduktion med i Business Check 2012, vil omkostningen til grovfoderet hæves med 1.650 kr. svarende til en samlet fremstillingspris, der er knap 20 øre højere.

Spredning inden for størrelsesgrupperne

For gennemsnittet er fremstillingsprisen for grupperne med de største besætninger omkring 7-15 øre lavere i forhold til grupperne med de mindre bedrifter. Som det også var tilfældet i totaløkonomiafsnittet, er forskellen i fremstillingsprisen mellem bedrifterne større inden for de enkelte størrelsesgrupper end forskellen imellem størrelsesgrupperne, hvilket også fremgår af figur 3.

Figur 3 viser, at der mellem grupperne er stor spredning i fremstillingsprisen pr. kg mælk. Eksempelvis er der 38 øres forskel mellem bedriften med den laveste henholdsvis højeste fremstillingspris inden for den halvdel af bedrifterne mellem 80-159 årskøer, der ligger i midten med hensyn til fremstillingsprisen. Denne forskel er tilsvarende på 44 øre for bedrifterne med mellem 240 og 319 årskøer.

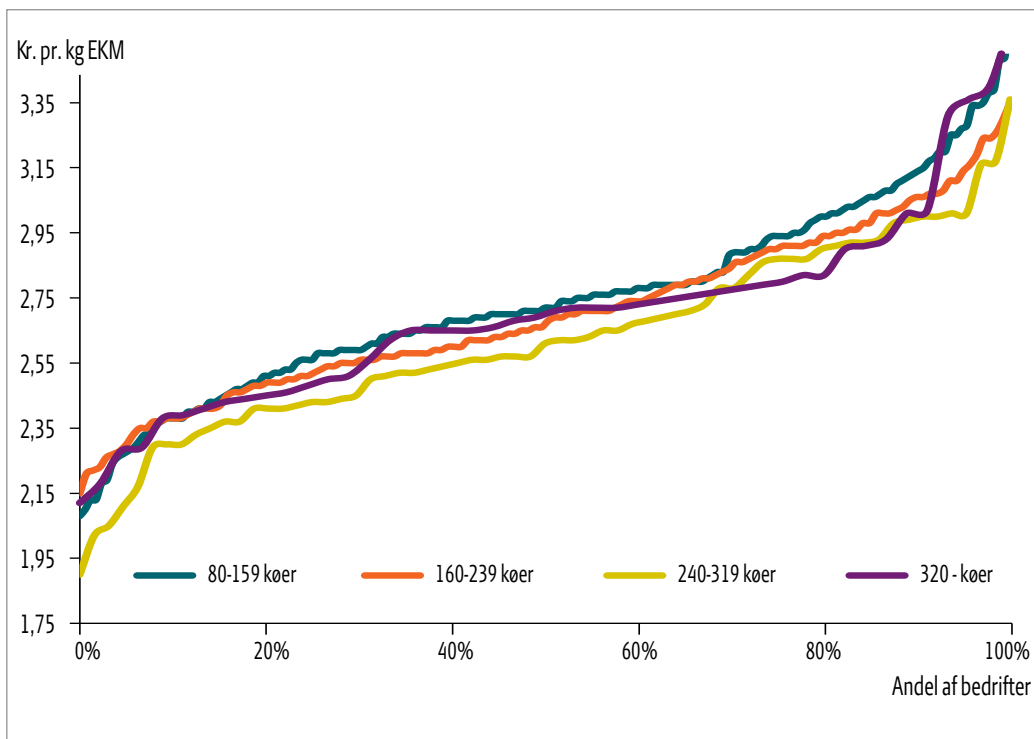
Op til 70 pct. fraktilen ligger bedrifterne med 240-319 årskøer med de klart laveste fremstillingspriser, hvilket også kommer til udtryk ved, at det er en større andel af bedrifter i denne gruppe, hvor fremstillingsprisen er lavere end den gennemsnitlige afregningspris. 36 pct. af bedrifterne i denne gruppe får dækket alle sine omkostninger ved at producere mælk.

Årsagen til at der er flere af de store bedrifter, der får dækket omkostningerne i forhold til bedrifterne med under 240 årskøer, er, at denne gruppe får mere for mælken i forhold til de mindre bedrifter, snarere end det skyldes forskelle i fremstillingspriserne. Arkivfoto: VFL, Kvæg.

For bedrifterne med under 240 køer er det kun 20-25 pct. af bedrifterne, der har en lavere fremstillingspris end afregningsprisen. For de største bedrifter opnår 29 pct. en omkostningsdækkende pris. Årsagen til at der er flere af de store bedrifter, der får dækket omkostningerne i forhold til bedrifterne med under 240 årskøer er, at denne gruppe får mere for mælken i forhold til de mindre bedrifter, snarere end det skyldes forskelle i fremstillingspriserne.

Selvom bedrifterne med 160-239 køer, og bedrifterne med over 320 køer, i gennemsnit har samme fremstillingspris, så dækker dette gennemsnit over, at spredningen er meget mere ujævn fordelt for de største bedrifter. Dette gælder især blandt de 30 pct. af bedrifterne i gruppen med over 320 årskøer med de højeste fremstillingspriser.

Fra 70 pct. til 90 pct. fraktilen ligger de største bedrifter med de laveste fremstillingspriser sammenlignet med bedrifterne fra de øvrige grupper, der også ligger i dette interval. Mens de 10 pct.

Figur 3. Spredning inden for hver størrelsesgruppe i fremstillingsprisen for alle konventionelle, stor racebedrifter. Bedrifterne med mellem 60 og 79 årskøer er ikke medtaget her, da der kun indgår otte bedrifter i denne gruppe.

med de højeste fremstillingspriser blandt de største bedrifter i gennemsnit ligger med de højeste fremstillingspriser af alle.

Ser man bort fra gruppen med 240-319 køer, så er der ikke stor forskel imellem størrelsesgrupperne for den andel af bedrifterne, der har de 20 pct. laveste fremstillingspriser i hver gruppe. Mens forskellen er mere markant for bedrifterne, der i hver gruppe ligger med de 20 pct. højeste fremstillingspriser.

Ud fra Business Check-opgørelserne er det dermed ikke entydigt, hvorvidt der eksisterer stor driftsfordele, hvis man ser på mælkeproduktionen isoleret. Dog er der en tendens til, at fremstillingspriserne generelt er lavere for bedrifter mellem 240 og 319 køer.

Fakta

Resultater fra Business Check Kvæg 2012

Du kan finde flere resultater i 'Business Check Kvæg 2012', der kan bestilles i Videncentret for Landbrugs netbutik

– eller klik dig ind på 'Business Check Kvæg 2012' på www.landbrugsinfo.dk.

Dækningsbidrag – malkekøer med opdræt

- > Ole Kristensen
- > Ole Aaes
- > Jannik Toft Andersen
- > Lars Arne Hjort Nielsen

Lavere mælkepris og højere stykomkostninger gav et lavere dækningsbidrag i 2012 i forhold til 2011. Faldet var størst for økologerne, der for første gang i mange år opnåede et dækningsbidrag, der var lavere end hos de konventionelle bedrifter.

Spredningen i de opnåede dækningsbidrag er stor og kan forklares med evnen til at få et højt udbytte ud af fodringen.

Dækningsbidraget pr. kg EKM faldt med 11 øre i 2012 i forhold til 2011. Det svarer til 786 kr. pr. årsko. Arkivfoto.

Udvikling i bedrifternes dækningsbidrag, konventionel produktion, stor race

Tabel 1 viser udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med malkekøer af stor race. Tallene for 2012 bygger på 181 opgørelser af dækningsbidraget for bedrifter, som er med i KvægNøglen. I 2012 er der 20 flere bedrifter med i opgørelsen i forhold til i 2011.

Dækningsbidraget pr. kg EKM faldt med 11 øre i 2012 i forhold til 2011. Det svarer til 786 kr. pr. årsko. Nedgangen skete på trods af en fremgang i leveret mælk pr. ko på 234 kg EKM til i alt 9.354 kg EKM. Bruttoudbyttet blev 26.575 kr. pr årsko, hvilket er 687 kr. lavere end i 2011.

Nedgangen i bruttoudbyttet skyldes hovedsageligt en nedgang i mælkeindtægten på 531 kr. pr. årsko. Det er således faldet i mælkeprisen på 7 øre pr. kg EKM, leveret til mejeri, der er årsag til nedgangen. Derimod trak den biologiske produktivitet, målt som kg mælk pr. årsko, i den anden retning. Tilvækstværdien var med 2.928 kr. pr. årsko i 2012 på niveau med tilvækstværdien i 2011.

Stykomkostningerne steg med 300 kr. pr. årsko i forhold til 2011. Bedrifterne betalte 2,33 kr. pr.

kg kraftfoder og 1,44 kr. pr. kg korn, mens grovfoderet blev overført til 3 øre mindre pr. FEN i 2012 i forhold til 2011. Udgifterne til dyrlæge, medicin, avl, ydelseskontrol, rådgivning og klovbeskæring steg med 60 kr. pr. årsko i forhold til 2011.

Konventionel produktion, Jersey

Tablet 2 viser udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med Jersey fra 2009 til 2012. I 2012 indgår der 22 bedrifter i opgørelsen.

Tabel 1. Dækningsbidrag pr. årsko inkl. opdræt, for konventionelle malkekøer af stor race fra 2009-2012. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.

År	2009	2010	2011	2012
Antal bedrifter	141	140	161	181
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	156	170	192	205
Mælkeydelse lev., kg EKM pr. årsko	9.207	9.191	9.120	9.354
Priser				
Mælkepris, kr. pr. kg EKM	2,02	2,34	2,60	2,53
Kraftfoder, kr. pr. FE	1,80	1,70	2,03	
Kraftfoder, kr. pr. kg				2,33
Korn, kr. pr. FE	0,99	1,07	1,44	
Korn og bælgæd, kr. pr. kg				1,44
Grovfoder, kr. pr. FE (2012 i FEN)	1,10	1,05	1,12	1,09
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr. pr. årsko	19.047	21.870	24.178	23.647
Tilvækstværdi, kr. pr. årsko*	565	1.883	2.934	2.928
Bruttoudbytte, i alt	19.612	23.753	27.112	26.575
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr. pr. årsko	12.060	11.414	12.957	13.198
Øvrige stykomkostninger, kr. pr. årsko	2.383	2.392	2.304	2.364
Stykomkostninger i alt, kr. pr. årsko	14.443	13.807	15.262	15.562
Dækningsbidrag pr. årsko	5.169	9.947	11.850	11.064
Dækningsbidrag pr. kg EKM	0,56	1,08	1,29	1,18

* Værdiændring på bedriften udgør -1.506 kr/årsko i 2009, -431 kr. i 2010, 310 kr. i 2011 og 551 kr. i 2012.

Jerseybedrifterne opnåede i 2012 et dækningsbidrag på 10.845 pr. årsko. I forhold til 2011 var der tale om et fald på 834 kr. pr. årsko. Faldet i dækningsbidrag skyldes et fald i mælkeindtægten på 224 kr. pr. årsko, en kraftig stigning i foderomkostninger på 946 kr. pr. årsko og en stigning i diverse stykomkostninger på 39 kr. pr. årsko. Modsat deres kolleger med stor race opnåede Jerseybesætningerne så godt som ingen stigning i mælkeydelsen pr. årsko. Derimod havde Jerseybesætningerne en

større tilvækstværdi på i alt 335 kr. pr årsko fra 2011 til 2012.

Udviklingen betød, at dækningsbidraget pr. kg EKM faldt med 10 øre for Jerseybesætninger.

Økologisk produktion, stor race

De økologiske bedrifter oplevede et endnu større fald i dækningsbidraget end deres konventionelle kolleger med stor race henholdsvis Jersey.

Tablet 2. Dækningsbidrag for konventionelle Jersey malkekøer inklusiv opdræt fra 2009 til 2012. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.

År	2009	2010	2011	2012
Antal bedrifter	26	24	25	22
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	178	192	200	256
Mælkeydelse lev., kg EKM/årsko	8.413	8.497	8.594	8.602
Priser				
Mælkepris, kr./kg EKM	2,09	2,42	2,68	2,66
Kraftfoder, kr./FE	1,81	1,63	1,95	
Kraftfoder, kr./kg				2,75
Korn, kr./FE	1,04	1,08	1,35	
Korn og bælgssæd kr./kg				1,50
Grovfoder, kr./FE (2012 i FEN)	1,10	1,05	1,12	1,12
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr./årsko	17.637	20.620	23.148	22.924
Tilvækstværdi, kr./årsko*	-206	665	1.193	1.528
Bruttoudbytte, i alt	17.431	21.285	24.341	24.452
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr./årsko	10.098	9.209	10.614	11.521
Øvrige stykomkostninger, kr./årsko	2208	2.248	2.048	2.087
Stykomkostninger i alt, kr./årsko	12.306	11.457	12.662	13.608
Dækningsbidrag/årsko	5.125	9.827	11.679	10.845
Dækningsbidrag/kg EKM	0,61	1,15	1,36	1,26

* Værdiændringen på bedriften udgør -1.202 kr./årsko i 2009, -356 kr./årsko i 2010, 4 kr./årsko i 2011 og 254 kr./årsko i 2012.

Fra 2011 til 2012 faldt dækningsbidraget således med 18 øre pr. kg EKM eller 1.450 kr. pr årsko.

Dækningsbidraget blev på 11.027 kr. pr. årsko på de økologiske bedrifter i 2011. Faldet i dækningsbidraget skyldes et fald i mælkeprisen på 6 øre pr. kg. Selvom bedrifterne øgede leverancen med 138 kg pr. årsko fra 2011 til 2012, og tilvækstværdien steg med 54 kr. pr. årsko, kunne det ikke forhindre, at bruttoudbyttet faldt med 967 kr. pr. årsko til 29.521 kr. Den markant lavere mælkeindtægt forklarer, sammen med en stigning i fo-

derudgifterne på 298 kr. pr. årsko og en stigning i diverse stykomkostninger på 185 kr. pr. årsko, nedgangen i dækningsbidraget.

For første gang i mange år fik de økologiske bedrifter et dækningsbidrag pr. ko, der var lavere end de konventionelle bedrifter med stor race.

Ud over en tilbagegang i dækningsbidraget for alle grupper på tværs af race og driftsform, så viser KvægNøgleopgørelserne også, at der i lighed med tidligere år også er stor spredning i det

Tabel 3. Dækningsbidrag for økologiske malkekøer af stor race fra 2009 til 2012. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.

År	2009	2010	2011	2012
Antal bedrifter	31	33	33	35
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	183	171	177	185
Mælkeydelse lev., kg EKM/årsko	8.541	8.432	8.556	8.644
Priser				
Mælkepris, kr./kg EKM	2,59	2,86	3,10	3,04
Krafftoder, kr./FE	3,48	3,41	3,81	
Krafftoder, kr./kg				3,74
Korn, kr./FE	1,57	1,45	2,07	
Korn og bælgssæd, kr./kg				2,15
Grovfoder, kr./FE (2012 i FEN)	1,37	1,37	1,42	1,40
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr./årsko	22.684	24.654	27.291	26.270
Tilvækstværdi, kr./årsko*	1.000	2.238	3.197	3.251
Bruttoudbytte, i alt	23.684	26.892	30.488	29.521
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr./årsko	15.513	14.233	15.916	16.214
Øvrige stykomkostninger, kr./årsko	2.090	2.075	2.095	2.280
Stykomkostninger i alt, kr./årsko	17.603	16.308	18.011	18.494
Dækningsbidrag/årsko	6.081	10.584	12.477	11.027
Dækningsbidrag/kg EKM	0,70	1,25	1,46	1,28

* Værdiændring på bedriften udgør -1.472 kr./årsko i 2009, -431 kr./årsko i 2010 samt 318 kr./årsko i 2011 og i 2012 543 kr./årsko.

For Jerseybesætninger udgør ydelsesforskellen næsten 73 pct. af forskellen i dækningsbidraget. Forskellen i mælkeprisen udgør ikke så stor en del af forskellen som ved stor race. Arkivfoto.

opnåede dækningsbidrag mellem bedrifterne. Dette gælder uanset race og driftsform, økologisk som konventionel (se figur 1).

Ved de konventionelle bedrifter med stor race er forskellen i dækningsbidrag mellem gennemsnittet af gruppen med de højeste dækningsbidrag og gruppen med de laveste dækningsbidrag på 5.346 kr. Hovedparten af denne forskel kan forklares ud fra forskellen i mælkeindtægten, hvoraf to tredjedele af forskellen i mælkeindtægt kan forklares ud fra forskel i køernes ydelse, mens den resterende forskel i mælkeindtægten kan forklares ud fra forskelle i den opnåede mælkepris.

Den bedste fjerdedel af bedrifterne opnår også en større tilvækstværdi på 678 kr. sammenlignet med den dårligste fjerdedel. Da ydelsesniveauet samtidig er højere i denne gruppe, sammenlignet med gruppen bestående af den dårligste fjerdedel, må der også forventes højere foderomkostninger i denne gruppe.

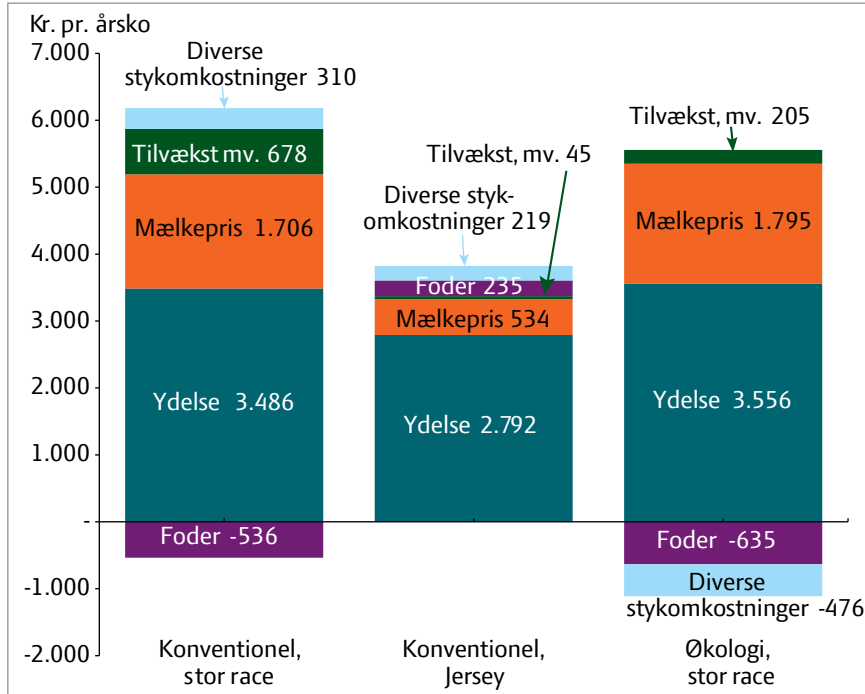
Foderomkostningerne var dog kun godt 500 kr. højere pr. årsko for bedrifterne med det højeste

dækningsbidrag, hvilket indikerer, at energiudnyttelsen er væsentligt bedre hos bedrifter med det høje dækningsbidrag.

For Jerseybesætninger udgør ydelsesforskellen næsten 73 pct. af forskellen i dækningsbidraget. Forskellen i mælkeprisen udgør ikke så stor en del af forskellen som ved stor race. Der er kun en ubetydelig forskel i tilvækstværdien og diverse stykomkostninger. Det bemærkes, at selv om den bedste tredjedel har en højere ydelse, så er foderomkostningerne pr. ko også lavere. Dette skyldes en kombination af højere energiudnyttelse samt generelt lavere priser på de indkøbte fodermidler.

Som ved de konventionelle bedrifter med stor race er det også forskellen i ydelse og den opnåede mælkepris, der udgør den største del af forskellen i dækningsbidraget hos de økologiske bedrifter. Derudover er forskellen i tilvækstværdien mindre for økologerne i forhold til de

Stor spredning i dækningsbidrag

Figur 1. Forskellen i dækningsbidrag mellem den fjerdedel med højeste dækningsbidrag og den fjerdedel med det laveste dækningsbidrag for konventionel, stor race. For Konventionel, Jersey og Økologi, stor race viser det forskellen mellem bedste og ringeste tredjedel, målt på DB.

konventionelle bedrifter med stor race. Diverse stykomkostninger er for økoologerne knap 500 kr. højere pr. årsko for gruppen med de høje dækningsbidrag i forhold til bedrifterne med de lave dækningsbidrag.

Også stor spredning i toppen

Det er ikke kun mellem grupperne, at spredningen er stor. Således er spredningen også stor

blandt de bedrifter, som alle tilhører den bedste gruppe. I gruppen bestående af den bedste fjerdedel, opnår bedriften med det bedste dækningsbidrag således 5.000 kr. mere pr. årsko end bedriften med det laveste dækningsbidrag.

Tabel 4 viser spredningen mellem bedrifterne, der ligger i den bedste gruppe.

Tabel 4. Forskel mellem bedrifterne med henholdsvis laveste og højeste dækningsbidrag i de bedste grupper.

	Højeste DB	Laveste DB i den bedste gruppe	Forskel
Konventionel, stor race, kr.	17.697	12.625	5.072
Konventionel, Jersey, kr.	15.468	11.769	3.699
Økologi, stor race, kr.	16.125	12.209	3.916

Tabel 5. Dækningsbidrag på konventionelle bedrifter med stor race, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. 2011. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag og gruppe 4 det højeste. Data er fra 181 KvægNøglebedrifter.

Bedrifter pr. gruppe	46	45	46	44
Gruppe	1	2	3	4
Antal årskøer	187	179	239	214
Årsopdræt pr. årsko	0,94	0,96	0,97	0,97
Mælkeydelse pr. ko, kg EKM	8.577	9.214	9.599	9.998
Mælkepris, kr. pr. kg leveret	2,45	2,52	2,57	2,62
Korn og bælgfrø, øre pr. kg	144	137	146	147
Kraftfoderblandinger, øre pr. kg	224	230	226	251
Råvarer (skrå og kager), øre pr. kg	247	221	218	210,6
Gns. pris pr. solgt levedyr	5.648	7.070	7.092	7.912
Kroner pr. årsko				
Mælkeindtægt	21.044	23.493	24.693	26.236
Tilvækstværdi*	2.625	2.895	2.941	3.303
- heraf realforskydning	152	323	71	175
- heraf værdiændring	558	554	549	550
Bruttoudbytte	23.669	26.132	27.634	29.540
Foder	12.933	13.095	13.578	13.469
Dyrlæge, medicin og avl	1.350	1279	1.191	1.189
Diverse omkostninger	1.222	1.146	1.065	1.072
Stykomkostninger	15.505	15.521	15.834	15.731
Dækningsbidrag	8.164	10.611	11.801	13.809
Dækningsbidrag, kr. pr. kg EKM	0,95	1,15	1,23	1,38

*Værdiændring på bedrift udgør hhv. 558, 554, 550, og 550 kr./årsko i grupperne 1,2,3 og 4.

Bedre foderudnyttelse og billigere foderrationer

Tabel 5 og 6 går dybere ned i tallene fra de konventionelle bedrifter med stor race for at forklare forskellen. Figur 1 viser, at det stort set ikke har kostet mere at skabe det større bruttoudbytte. Hvordan kan det lade sig gøre at skabe et meget større udbytte for samme indsats?

En vigtig del stammer fra en bedre energieffektivitet hos malkekøerne. Den 5 pct. point højere

energiudnyttelse eliminerer hovedparten af det ekstra foderbehov, der er til den 1.400 kg højere mælkeydelse, hvorfor det kun har været 536 kr. dyrere i foderomkostninger at producere 1.400 kg mælk og skabe en ekstra tilvækstværdi på 678 kr. Foderforbruget har kun været et kg tørstof højere i bedste gruppe, og der er dermed nogen, der har fået meget ud af det ekstra kg tørstof pr. ko pr. dag. Ud over energieffektiviteten ligger forklaringen i forbruget af og prisen på tilskudsfoeder. Den bedste

gruppe anvender dobbelt så mange råvarer (sojaskrå og rapsprodukter) som den laveste gruppe samtidig med, at indkøbsprisen er 35 øre lavere pr. kg. Derfor betyder det knap så meget, at den højeste gruppe køber dyrere færdigblandet tilskudsfoder (27 øre), da de bruger langt mindre af det. Energiudnyttelsen og foderpriserne har tilsammen betydet, at et kg EKM kan fremstilles 16 øre billigere i foderomkostninger i den bedste gruppe sammenlignet med gruppen med laveste dækningsbidrag.

God management er vigtigst

Alle grupper anvender næsten samme mængde majs- og græsensilage. Skal en forskel fremhæves, er det, at den laveste gruppe bruger mindst græsensilage. Der er heller ikke nævneværdig forskel i foder-værdien af ensilagen, men alligevel vender kvaliteten i samme retning som DB.

Dødeligheden blandt både køer og kalve er da også væsentligt højere i gruppen med det laveste dækningsbidrag, så hvis dødeligheden afspejler det generelle sundhedsstadium, passer det meget godt, at ydelse og de øvrige tekniske nøgletal er bedst i gruppen med højeste DB.

Som nævnt adskiller grupperne sig ikke væsentligt på hverken andelen af græs- og majsensilage eller kvaliteten af dette. Der er heller ikke anvendt forskellige beløb til mineraler, vitaminer eller andre foderadditiver. Det er derfor næppe forskel i foderationerne, der giver forskellene. Derimod peger pilen mod måden at gøre tingene på. Det er også det, der ofte betegnes management. En faktor det er langt vanskeligere at rette på, men hvor et langt, sejt træk alligevel kan udrette mirakler.

Tabel 6. Tekniske nøgletal på konventionelle bedrifter med stor race, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. 2012. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag og gruppe 4 det højeste. Data er fra 181 KvægNøglebedrifter.

Bedrifter pr. gruppe	46	45	46	44
Gruppe	1	2	3	4
Tekniske nøgletal				
Foderoptagelse og -udnyttelse				
Foderomkostninger pr. kg mælk	1,51	1,42	1,41	1,35
Energiudnyttelse	92	94	94	97
Foderoptagelse kg TS pr. dag	21	22	23	22
Energioptagelse MJ pr. dag	138	143	148	147
Fodermængder				
Kg tørstof pr. årsko	7.736	8.001	8.256	8.170
Kg kraftfoder færdigblandet	1.488	1.336	997	921
Kg råvarer (skrå og kager)	455	671	1.050	926
Grovfoders foderværdi, MJ NEL* pr. kg TS	6,28	6,29	6,31	6,32
Majsensilage, FEN pr. MPE*	2.493	2.689	2.571	2.589
Græsensilage, FEN pr. MPE*	2.178	2.345	2.533	2.417
Dødelighed				
Døde køer, pct.	5,7	4,7	4,8	3,9
Døde kalve, 1-180 dage, pct.	6,1	6,1	4,7	5,3

*NEL: Nettoenergi laktation *MPE: Mælkeproducerende enhed.

Ti års udvikling

– bedrifter med malkekvæg

> [Jannik Toft Andersen](#)

På trods af en fordobling i produktionsomfanget har de seneste to års driftsresultater været på niveau med, hvor de lå i starten af perioden.

Lavere investeringsniveau og mere afdæmpet gældssætning i forhold til årene op til 2008 indikerer, at fokus på bedrifterne er flyttet fra udvidelse til konsolidering.

Det gennemsnitlige driftsresultat blev i 2012 på 170 tkr. – en smule mindre end året før. Driftsresultater for 2011 og 2012 ligger i øvrigt på niveau med, hvad driftsresultaterne lå på i 2003 og 2004. Dette er på trods af, at mælkeproduktionen pr. bedrift i den periode er fordoblet, og jordtillægget er steget med 64 pct. fra 2003 til 2012. Den aktuelle indtjening for det gennemsnitlige kvægbrug er dermed på et utilfredsstillende niveau i forhold til kapitalen, der er bundet i produktionen.

Det ser ud til, at gælden pr. årsko i de senere år har stabiliseret sig med 145-150 tkr. for gennemsnitsbedriften. Dette kunne tyde på et ændret fokus fra ekspansion til optimering af bedriften inden for rammerne, hvilket den beskedne udvikling i koantallet og antal ha pr. bedrift fra 2011 til 2012 også indikerer. Arkivfoto: Kirsten Marstal.

Årene fra 2003 til 2008 var kendetegnet af stor vækst i produktionsomfanget og stigende investeringsniveau, hvilket tydeligst ses ved, at den samlede gæld i perioden steg med godt 10 millioner kr. eller 140 pct. for gennemsnitsbedriften.

I de efterfølgende år har væksten været mere afdæmpet, og den samlede gæld er ikke steget med nær samme årlige vækstrater, som set fra 2003 til 2008. Og det ser også ud til, at gælden pr. årsko i de senere år har stabiliseret sig med 145-150 tkr. for gennemsnitsbedriften. Dette kunne tyde på et ændret fokus fra ekspansion til optimering af bedriften inden for rammerne, hvilket den beskedne udvikling i koantallet og antal ha pr. bedrift fra 2011 til 2012 også indikerer. Strukturudviklingen er stort set fortsat ufortrødent. På 10 år er antallet af malkekvægsbedrifter halveret.

Table 1. Ten-year development in horse breeding – all mares.

Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Number of farms	6,793	5,697	4,995	4,668	4,410	4,202	3,737	3,719	3,449	3,241
Number of mares	84	92	95	103	110	121	133	139	152	149
Number of ha	86	98	93	108	113	119	129	137	138	141
kg EKM per ha	8,004	8,155	8,253	8,481	8,583	8,603	8,799	8,813	8,739	8,921
kg EKM	2,36	2,34	2,27	2,17	2,38	2,77	2,08	2,42	2,67	2,58
kg EKM, 2012-prices	2,84	2,80	2,66	2,49	2,69	3,00	2,21	2,53	2,71	2,58
Result per farm in 1,000 kr.										
Contribution	1,398	1,537	1,452	1,511	2,049	2,275	1,264	2,254	2,679	2,560
Capacity costs	583	640	678	742	892	1,063	1,176	1,292	1,435	1,430
Operational costs	221	269	275	288	361	416	479	498	535	520
Result of primary breeding	594	628	499	481	796	796	-392	463	709	610
EU-subsidy			277	376	401	417	433	463	457	464
Financing costs	407	459	429	482	684	1,159	970	1,030	974	904
Driftsresultat	187	169	347	375	512	54	-928	-104	192	170
Driftsresultat 2012-priser	228	202	407	430	579	58	-987	-108	195	170
Balance										
Beløb pr. bedrift i 1.000 kr.										
Samlede aktiver	11,457	13,272	16,286	21,177	25,933	29,632	28,402	30,236	29,009	28,116
Gæld i alt	7,310	9,148	9,816	10,999	14,392	17,542	18,975	20,968	22,119	21,781
Gæld pr. årsko	87	99	103	107	131	145	143	151	146	146
Dækningsbidrag pr. produktionsenhed										
Dækningsbidrag pr. ko, stor race	10,670	10,545	11,179	10,138	11,619	13,321	5,151	9,947	11,850	11,064
DB pr. kg EKM, stor race	1,31	1,25	1,28	1,13	1,28	1,46	0,56	1,08	1,29	1,18
DB pr. kg EKM, stor race 2012-priser	1,59	1,50	1,50	1,30	1,45	1,58	0,60	1,13	1,31	1,18

From 2003 to 2008 the horse value is partly adjusted after the public valuation, while from 2009 and forward the horse value follows the market value. The change in the horse value principle makes it difficult to compare the results directly from year to year in table 1. Total economic figures are from VFL's economic database, and the horse value is from KvægNøglen.

Resultatudtryk

RESULTATOPGØRELSE OG LIKVIDITETSMÅL

1. Bruttoudbytte

Indtægter fra landbruget samt besætnings- og beholdningsforskydninger minus indkøb af dyr. Bemærk at såvel den reelle besætnings- og beholdningsforskydning som den prismæssige forskydning indgår. Hvis besætningsværdierne pr. enhed er højere ultimo end primo, vil denne værdiforøgelse hæve bruttoudbyttet. Hvis besætningsværdierne ultimo er lavere end primo, vil dette reducere bruttoudbyttet.

2. Stykomkostninger

Omkostninger, der varierer i takt med produktionsomfanget. Det vil sige foder, udsæd, planteværn, gødning samt diverse omkostninger til husdyr og planter.

3. Dækningsbidrag

Bruttoudbytte (1) minus stykomkostninger (2).

4. Lønomkostninger

Omkostninger til at aflønne fremmed arbejdskraft.

5. Øvrige kapacitetsomkostninger

Energi, maskinstation, vedligehold, ejendomsskat og forsikringer samt diverse omkostninger.

6. Afskrivninger mv.

Dækker afskrivninger på produktionsapparatet samt nedskrivninger på anlægsaktiver (ekskl. jord) samt tab/gevinst ved salg af aktiver.

7. Resultat af primær drift

Dækningsbidrag (3) minus lønomkostninger (4) minus øvrige kapacitetsomkostninger (5) minus afskrivninger (6).

8. Afkoblet EU-støtte

Den udbetalte støtte fra enkeltbetalingsordningen.

9. Finansieringsomkostninger, landbrug

Landbrugets andel af renteindtægter og -udgifter, realiseret kursgevinst/ tab på finanslån og værdipapirer, forpagtningsafgift samt forpagtningsindtægt.

10. Driftsresultat

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus finansieringsomkostninger, landbrug (9).

11. Likviditet efter regulering og privat

Årets resultat* korrigeret for de ikke-likvide poster og ændringen i de biologiske aktiver (besætning og beholdning).

**) Årets resultat medtager samtlige årets indtægter og omkostninger på*

ejendommen, både landbrugsrelaterede, ikke landbrugsrelaterede samt private transaktioner.

12. Nettoinvesteringer

Nettoinvesteringer består af to dele: *Nettoinvesteringer, produktionsanlæg og nettoinvesteringer, landbrug:*

Nettoinvesteringer, produktionsanlæg: Investeringer i afskrivningsberettede aktiver i relation til landbrugsproduktionen (driftsbygninger, stalinventarer, markmaskiner og grundforbedringer) minus afskrivningerne mv. (6).

Nettoinvesteringer, landbrug: Nettoinvesteringer, produktionsanlæg + øvrige landbrugsinvesteringer (jord, kvote og øvrige, immaterielle aktiver).

13. Samlet

likviditetsoverskud/-behov

Likviditet efter regulering og privat (11) minus samlede investeringer (både investeringer i landbrug og ikke-landbrugsrelaterede investeringer).

BALANCE

14. Samlede aktiver

Den samlede kapitalanbringelse på bedriften, fordelt på landbrugsaktiver:

Aktiver, der vedrører landbrugsdriften og øvrige aktiver.

Aktiver uden for landbruget samt bedriftens finansielle reserver (finansielle aktiver).

15. Gæld

Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret af bedriftens kreditorer – fx leverandører, realkredit og bank.

16. Hensættelser

Penge, der er sat af til at imødegå fremtidige forpligtelser. På et kvægbrug dækker dette reelt, primært over den latente ejendomsavancebeskatning, der vil være i forbindelse med salg af bedriften.

17. Egenkapital

Samlede aktiver (14) minus gæld (15) minus hensættelser (16). Andel af aktiverne, der tilhører landmanden.

NØGLETAL

18. Afkastningsgrad

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus nettoforpagtningsafgift minus ejerløn, divideret med landbrugsaktiver. For at bedriften er rentabel, skal afkastningsgraden være stor nok til at dække gældens og egenkapitalens forrentningskrav.

19. Aktivernes omsætningshastighed

Bruttoudbytte (1) divideret med landbrugsaktiverne. Aktivernes omsætningshastighed, landbrug viser, hvor mange gange i løbet af et år landbrugsaktiverne omsættes. Dvs., tallet siger noget om, hvor stort et kapitalapparat, der har været nødvendigt for at skabe den givne omsætning.

20. Overskudsgrad

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus nettoforpagtningsafgift minus ejerløn divideret med Bruttoudbyttet (1).

Overskudsgrad, landbrug viser hvor stor en andel af bruttoudbyttet fra landbruget, der er tilbage til aflønning af kapitalen.

Aktivernes omsætningshastighed (19) ganget med overskudsgraden (20) giver afkastningsgraden (18).

21. Kapacitetsgrad

Dækningsbidrag (3) over kapacitetsomkostninger ((5), (6) og (7) evt. plus ejerløn). Kapacitetsgraden fortæller, hvor mange gange dækningsbidraget kan dække kapacitetsomkostninger. Kapacitetsgraden kan beregnes både inkl. og ekskl. ejerløn.

22. Soliditet

Egenkapital (17) divideret med samlede aktiver (14). Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret med egenkapital.

23. Selvfinsieringsgrad

Likviditet efter privat og regulering (11.) divideret med samlede investeringer. Fortæller hvor stor en del af årets investeringer, der er finansieret ud fra likviditeten, der er skabt på bedriften i løbet af året.

UDVÆLGELSESKRITERIER

Udvælgelseskriterierne har været følgende: (a) enkeltmands- og I/S-landbrugsbedrifter, (b) heltidsbeskæftiget i forhold til antal normtimer på minimum 1.665 timer pr. år, (c) minimum 20 årskøer.

Temafortegnelse

– tidligere udgivelser i serien

2012

- Vækst gennem opkøb
- Optimering af foderforsyningen –kend bedriftens potentiale
- Salmonella Dublin kan give store tab
- Lean skaber værdi på kvægbedrifterne.

2011

- Rust dig til en produktion uden kvoter
- TurnAround – vejen til en god forretning
- Godt samspil mellem stald og mark er guld værd.
- God økonomi i at undgå mastitis.

2010

- Kend økonomien i din foderproduktion
- God reproduktion – en vej til højere tilvækst-værdi
- Foderoptimering – lille risiko, stor gevinst
- Døde køer æder dine penge.

2009

- Handypræmiens ophør i 2012 udfordrer slagtekalveproduktionen
- Se altid kritisk på foderøkonomien
- Er 2,4 laktationer pr. ko optimalt?
- Vælg den rigtige teknologi.

2008

- Økonomisk optimalt foderniveau ved mælkeproduktion
- Faste procedurer forbedrer arbejdsmiljøet og indtjeningen
- Afkast og Risiko – de vigtigste kriterier i den forretningsmæssige beslutningsproces.

2007

- Det gode koliv – kan det betale sig?
- Slå autopiloten fra og grib selv rorpinden
- Fremtiden flytter ind
- Danske mælkeproducenter klarer konkurrencen.

2006

- De 1.000 køer?
- Forøg dit økonomiske råderum – prioriter indsatsområderne
- Fra kalv til guldko
- NorFor – et nyt fodervurderingssystem til kvæg.

2005

- Den gode vækststrategi
- Afgræsning contra staldfodring – og varighed af græsmarker
- Succesfuldt samarbejde – en mulighed.

2004

- Forandringsledelse i kvægbruget
- Høj, stabil indtjening – hvordan?
- Grovfodersystemer efter EU-reformen
- EU-reformen i forhold til kødproduktion.

2003

- Benchmarking – at lære af de bedste
- Mere græs ved afkoblet EU-støtte
- Grovfoderhåndtering med fokus på ensilering af græs
- Erfaringer og økonomiske resultater med automatisk malkning.

2002

- Produktivitet fremgang – det handler om management
- Hvornår er en investering rentabel?
- Køer på græs eller stald i store besætninger
- Foderforsyningskæden.

2001

- Driftsledelse ved besætningsudvidelse
- Fem slæt i græsmarken betaler sig ikke!
- Hvad bestemmer levetider på bygninger og teknik?